

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ, ОСВІТИ ТА
СУСПІЛЬСТВА В XXI СТОЛІТТІ**

**ACTUAL PROBLEMS OF SCIENCE, EDUCATION AND
SOCIETY IN THE XXI CENTURY**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**22 червня 2023 р.
June 22, 2023**

**м. Кременчук, Україна
Kremenchuk, Ukraine**

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ, ОСВІТИ ТА
СУСПІЛЬСТВА В ХХІ СТОЛІТТІ**

**ACTUAL PROBLEMS OF SCIENCE, EDUCATION
AND SOCIETY IN THE XXI CENTURY**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**22 червня 2023 р.
June 22, 2023**

**м. Кременчук, Україна
Kremenchuk, Ukraine**

УДК 33
ББК 65

Актуальні проблеми науки, освіти та суспільства в XXI столітті: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 22 червня 2023 р.). Кременчук: ЦФЕНД, 2023. 71 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми науки, освіти та суспільства в XXI столітті» з:

Боярський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України

Вінницький національний технічний університет

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ДВНЗ «Ужгородський національний університет

Державне підприємство «Науковий центр превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені академіка Л. І. Медведя Міністерства охорони здоров'я України»

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

Івано-Франківський національний медичний університет

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Київський національний університет технологій та дизайну

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

Льотна академія Національного авіаційного університету

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Національний університет «Одеська політехніка»

Національний університет водного господарства та природокористування

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

Поліський національний університет

Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Харківський національний економічний університету імені Семена Кузнеця

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань науки, освіти та суспільства.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: педагогічних наук; філологічних наук; економічних наук; юридичних наук; психологічних наук; медичних наук; технічних наук; історичних наук; філософських наук; географічних наук; культурології; національної безпеки; політичних наук; фізичного виховання та спорту; державного управління; соціальних комунікацій.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

ЦЕНТР
ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНИХ
НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ

© Автори тез, 2023

© Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2023

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

ЗМІСТ
CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ
SECTION 1. ECONOMIC SCIENCES..... 7

Галицина О. В.
ПРИХОВАНИХ КОІНТЕГРАЦІЙНИХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ МЕТОДІВ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ЧАСОВИХ РЯДІВ..... 7

Зубко О. В.
СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ..... 9

Койнаш М. І.
МОДЕРНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ..... 11

Савченко А. П.
РИНКОВЕ ПОЗИЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ДЕСТИНАЦІЙ..... 12

Семенець В. О.
КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ ЯКОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ 13

Цимбал К. О.
БРЕНДИНГ ДЕСТИНАЦІЇ В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ 15

СЕКЦІЯ 2. ЮРИДИЧНІ НАУКИ
SECTION 2. LEGAL SCIENCES..... 18

Котерлін І. Б., Остапчук М. В.
ВИКОРИСТАННЯ NFT В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ 18

СЕКЦІЯ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ
SECTION 3. PSYCHOLOGICAL SCIENCES..... 20

Єнісєєв А. А.
ЦІЛЕСПРЯМОВАНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ ЖИТТЄВИХ ПЛАНІВ ОСОБИСТОСТІ..... 20

Мартинюк Ю. О.
ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ НА МУЗИЧНІ УПОДОБАННЯ 22

Шевченко Ю. В.
ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ 24

СЕКЦІЯ 4. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ SECTION 4. GOVERNMENT MANAGEMENT	26
<i>Асланов С. А.</i> МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.....	26
СЕКЦІЯ 5. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ SECTION 5. SOCIAL COMMUNICATION	28
<i>Зайцева Д.</i> ЛОГІСТИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ СПОЖИВАЧІВ У ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	28
СЕКЦІЯ 6. ТЕХНІЧНІ НАУКИ SECTION 6. TECHNICAL SCIENCES	30
<i>Малініч І. П., Томчук М. А.</i> КОНКУРС «АДМІНІСТРУВАННЯ LINUX»: ОГЛЯД ЗАВДАНЬ МИНУЛИХ РОКІВ ТА ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ	30
СЕКЦІЯ 7. МЕДИЧНІ НАУКИ SECTION 7. MEDICAL SCIENCES	32
<i>Oktysiuk Y. V., Cherepiuk O. M., Avakov V. V.</i> PREVALENCE AND SEVERITY OF PLAQUE-INDUCED GINGIVITIS IN CHILDREN OF IVANO-FRANKIVSK REGION.....	32
<i>Курділь Н. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПАТОГІСТОЛОГІЧНИХ ЗМІН У ЦІЛЬОВИХ ОРГАНАХ І СИСТЕМАХ У ОСІБ, ПОМЕРЛИХ ВНАСЛІДОК НАРКОТИЧНИХ ОТРУЄНЬ (ПЕРЕДОЗУВАНЬ)	33
СЕКЦІЯ 8. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ SECTION 8. PEDAGOGICAL SCIENCES	35
<i>Білик Н. І.</i> НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА XXI СТОЛІТТЯ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	35
<i>Yovk O. I.</i> CLIL vs. CONVENTIONAL FRAMEWORKS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE.....	37
<i>Козубовська І. В., Булеза Б. Я., Палкуш В. П.</i> ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ДО РОБОТИ З ДЕВІАНТНИМИ НЕПОВНОЛІТНІМИ В США.....	38

Пастушенко А. С.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ
ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 40

Попадич О. О., Кузьма І. М., Мельник О. В.

ВИВЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ
МАГІСТРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 42

Рябошанка О. В., Новак В. П.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМЛИВОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ
ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ 2 КЛАСУ У КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ..... 45

Усачова О. В., Сіліна Є. А.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ НА КАФЕДРІ ДИТЯЧИХ
ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ В УМОВАХ «ВОЄННОГО СТАНУ»..... 46

Федурко О. М.

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ
ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ..... 49

СЕКЦІЯ 9. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

SECTION 9. PHILOLOGICAL SCIENCES 51

Стефурак Р. І., Романська О. Д.

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА»В
ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ ОЛЬГИ СЛОНЬОВСЬКОЇ..... 51

СЕКЦІЯ 10. ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

SECTION 10. PHILOSOPHICAL SCIENCES..... 52

Мікосянчик О. П.

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПРОСТІР ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЧАС ЯК ФОРМИ БУТТЯ
ЛЮДИНИ 52

СЕКЦІЯ 11. ІСТОРИЧНІ НАУКИ

SECTION 11. HISTORICAL SCIENCES 54

Грацлі І. Ю.

БІЛЕ-ЧОРНЕ: ПРАВЛІННЯ ДЕСПОТА 54

Кузнєцов М. О.

ПЛАНІ РАДЯНСЬКОГО ТА НІМЕЦЬКОГО КОМАНДУВАННЯ НА ЛІТНЮ
КАМПАНІЮ 1942 РОКУ 56

СЕКЦІЯ 12. ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

SECTION 12. GEOGRAPHICAL SCIENCES 59

Опалов О. А., Москаль П. Є.

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ
ЗАКАРПАТТЯ..... 59

СЕКЦІЯ 13. КУЛЬТУРОЛОГІЯ
SECTION 13. CULTUROLOGY..... 61

Множинська Р. В.

ЕТИЧНИЙ РАЦІОНАЛІЗМ СЕБАСТЬЯНА КЛЕНОВИЧА (XVI СТ.) 61

СЕКЦІЯ 14. ПОЛІТИЧНІ НАУКИ
SECTION 14. POLITICAL SCIENCE..... 63

Асланов С. А.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ У
ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ 63

СЕКЦІЯ 15. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ
SECTION 15. PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS 65

Кузнецов М. В., Поцілуйко П. В.

ЗМІСТ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ТА ЇЇ ВЛИВ НА
ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ МАЙБУТНЬОГО ОФЦЕРА..... 65

Калиниченко О., Дерій К.

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ МЕХАНІКИ У СПОРТИВНОМУ
ПЛАВАННІ..... 66

Одеров А. М., Первачук О. І., Лещінський О. В.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА СПОРТСМЕНІВ – АКТУАЛЬНЕ
ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ 68

УДК 311.2

Галіцина О. В.

к.е.н., доцент

доцент кафедри математичного
моделювання та статистики

Київський національний

економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПРОГНОЗУВАННЯ ПРИХОВАНИХ КОІНТЕГРАЦІЙНИХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ МЕТОДІВ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ЧАСОВИХ РЯДІВ

Розвиток суспільства вимагає значного посилення ролі знань і інформації, розширення статистичних баз даних і інформаційного простору. Прийняття управлінських рішень на всіх рівнях багато в чому залежить від інформації, методів і результатів її аналізу.

Особливу важливість в управлінні різними соціально-економічними процесами в умовах кризи економіки набуває вивчення часових рядів економічних показників і їх прогнозування. Статистичний аналіз інформації, представленої у вигляді часових рядів, є необхідною складовою сучасних економічних досліджень.

З метою отримання адекватних результатів аналізу економічних процесів важливим є облік часової структури даних. Тобто необхідно використати спеціальну статистичну методологію, розроблену для аналізу часових рядів і прогнозування. Застосувати ж усі методи до одного часового ряду або до часових рядів однієї сфери людської діяльності (наприклад, фінансової) не уявляється можливим зважаючи на їх особливості. Набір наявних методів широкий, але ще більшим є перелік об'єктів статистичного дослідження, кожен з яких має свою специфіку. Деякі з методів розвинені досить добре і є більш-менш універсальними, інші – більше спеціалізованими, вимагають подальшої розробки, уточнення і апробації в нових умовах з метою вдосконалення статистичного аналізу.

Вивчення і прогнозування прихованих коінтеграційних взаємозв'язків є одним з етапів розв'язання цієї задачі.

Розуміння суті прихованої коінтеграції часових рядів, застосування моделі для роботи з прихованими взаємозв'язками дозволить працювати з нестационарними компонентами часових рядів для оцінки прихованих залежностей.

В статистичних дослідженнях під коінтеграцією розуміється залежність в рівнях двох (чи більше) часових рядів, яка виражається у збігу або протилежній спрямованості їх тенденцій і випадковому коливанні [1, с. 144].

Проте спостерігаються випадки, коли часові ряди мають однакову поведінку тільки при імпульсах якогось конкретного типу. Отже, якщо часовий ряд стійкий до зниження, то його реакція на негативні зміни не буде симетрична реакції на позитивні скачки. Наприклад, роздрібні ціни на бензин ростуть при підвищенні ціни на нафту, тоді як зниження останньої не забезпечує аналогічного падіння цін на бензин. В той час як подібні економічні часові ряди можуть бути некоінтегрованими, в їх компонентах може міститись важлива інформація, необхідна для розуміння їх динамічних взаємозв'язків. Ця інформація упускається звичайною теорією коінтеграції, але враховується при вивченні коінтеграції компонентів даних, тобто прихованої коінтеграції.

Зазначений метод є джерелом великого обсягу додаткової інформації про динаміку часових рядів, інструментом оцінки довготривалих взаємозв'язків між некоінтегрованими нестационарними часовими рядами.

Варіанти зв'язку показують, наскільки специфічним є явище коінтеграції. Стандартна коінтеграція між часовими рядами спостерігалася лише в одному випадку з чотирьох, проте в інших трьох випадках міра її відсутності була різною.

Якщо приділяти увагу лише четвертому випадку, то безліч цінної інформації може бути втрачена. Навіть якщо часові ряди не є некоінтегрованими, вивчення і використання прихованої структури здатне призвести до отримання вдосконалених прогнозів.

Існують причини, через які не вдається знайти коінтеграційні взаємозв'язки між економічними часовими рядами, навіть якщо їх наявність очікується на підставі економічної теорії. Серед таких причин – використовувана процедура тестування, недостатня довжина часового ряду, вибір довжини лагу при визначенні тестової статистики, наявність структурних зрушень.

Для прихованої коінтеграції доцільно застосувати модель коригування помилок [2, с. 121].

Проведене дослідження дозволило встановити "ієрархію" явища коінтеграції: стандартна коінтеграція виступає окремим випадком прихованої коінтеграції, тоді як прихована коінтеграція є простим прикладом нелінійної коінтеграції (рис. 1).

Рис. 1. «Ієрархія» коінтеграції

Теоретично використання коінтеграційних співвідношень у моделюванні та прогнозуванні має переваги, оскільки моделі специфікуються у вихідних рівнях часових рядів, внаслідок чого зберігається інформація про довгостроковий взаємозв'язок, не порушуються положення економічної теорії.

Однак на реальних даних точність таких прогнозів не завжди перевершує інші методи.

Список літератури

1. Присенко Г.В., Равікович Є.І. Прогнозування соціально-економічних процесів : – Київ: КНЕУ, 2005. 378 с.

2. Лук'яненко І.Г., Городніченко Ю.О. Сучасні економічні методи у фінансах : навч. посіб. Київ, 2002. 352 с.

3. Time Series Analysis, Cointegration, and Applications. Clive W.J. Granger. December 8, 2003 http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2003/granger-lecture.html

УДК 330

Зубко О. В.

аспірант,

Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Бюджетна політика визначає ефективність системи управління державними фінансами та впливає на національну економіку загалом.

Існує багато визначень сутності бюджетної політики. Зокрема в фінансово-економічному словнику бюджетна політика розглядається як діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування щодо формування відповідного бюджету держави, збалансування, розподілу і перерозподілу бюджетних ресурсів та забезпечення всебічного контролю за їх використанням [8, с. 26].

На думку В. Дем'янишина бюджетна політика полягає у розробці основних напрямів використання бюджету відповідно до засад соціально-економічного розвитку суспільства; у процесі такої розробки держава визначає конкретні форми, методи і види організації бюджетних відносин [3, с. 9].

В. Опарін вважає, що бюджетна політика спрямована на формування фінансових ресурсів держави, їх збалансування та використання [7, с. 36].

Л. Лисяк стверджує, що бюджетна політика є уособленням суспільно-економічних відносин між людьми у процесі розподілу та перерозподілу ВВП, виробництва, розподілу та споживання суспільних благ і послуг та регулювання соціальних і економічних процесів з метою задоволення потреб та розв'язання різноманітних проблем суспільства на основі сталого розвитку [5, с. 34].

І. Лютий констатує, що об'єктивну оцінку дієвості бюджетної політики, ефективності бюджетного механізму може дати тільки врахування макроекономічного ефекту її реалізації [6, с. 15].

В Господарському кодексі України зазначається, що бюджетна політика є напрямом економічної політики держави, націленим на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій в економіку, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу [2]. Тим самим бюджетна політика пов'язується з діяльністю держави щодо формування та використання фінансових ресурсів на основі перерозподілу національного доходу.

Отже, бюджетна політика є компонентом фінансової політики, однією з найбільш важливих її складових і розуміється як спрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування щодо формування або / та регулювання бюджетних відносин з метою забезпечення умов сталого тривалого розвитку економіки країни та стабільного задоволення соціальних потреб населення.

Об'єктом бюджетної політики є особлива група суспільних відносин – бюджетні відносини.

Основною метою бюджетної політики є забезпечення умов тривалого економічного зростання, яке сприяло б конкурентоспроможності національної економіки та формуванню інноваційної моделі розвитку економіки країни [4, с. 23].

Основними завданнями бюджетної політики вважають:

– концептуалізація розвитку бюджету для забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства, його регулювання, стимулювання виникнення бажаних і протидії виникненню небажаних явищ;

– визначення основних способів мобілізації фінансових ресурсів у розпорядження держави, методів їх акумулювання у поточному та наступних періодах;

– визначення напрямів використання коштів бюджету для виконання основних функцій держави, способів розподілу коштів і механізму здійснення видатків;

– здійснення заходів щодо досягнення окремих конкретних цілей, програмних результатів шляхом фінансування цих заходів за рахунок коштів бюджету [3, с. 9-10].

До складу бюджетної політики входять:

– інвестиційна, страхова, митна, податкова, грошова, пенсійна, кредитна політика;

– політика у сфері державних доходів, політика у сфері державних видатків, боргова політика, політика бюджетного регулювання, політика міжбюджетних відносин;

– політика у сфері доходів (податкова політика і політика мобілізації неподаткових надходжень), політика у сфері видатків (політика кошторисного фінансування, інвестиційна бюджетна політика, політика бюджетного кредитування, політика бюджетного резервування), політика у сфері бюджетного регулювання і міжбюджетних відносин (політика збалансування, трансфертна політика), політика у сфері бюджетного дефіциту і державного боргу.

Важливим компонентом теоретичних засад бюджетної політики є принципи її реалізації, які поділяють на загальні (наукової обґрунтованості, прозорості, ефективності) і специфічні (цілеспрямованості, лімітування, секторальності, системності, гнучкості, консервативності) [1].

Механізм реалізації бюджетної політики має два компоненти: механізм управління та механізм регулювання, що реалізуються на основі бюджетних процесів. Суб'єктом, що приводить у дію механізм реалізації бюджетної політики, виступає держава. Залежно від того, яка гілка влади задіяна в реалізації бюджетної політики, активується політика управління або політика регулювання.

Інструментами реалізації бюджетної політики є бюджетні видатки, бюджетні інвестиції, бюджетні позики, бюджетний дефіцит, міжбюджетні трансферти, податки та їх ставки, податкові пільги тощо. Різноманітний склад інструментів передбачає застосування різних важелів у межах форм забезпечення механізму регулювання: фінансового, організаційно-економічного, інформаційного та нормативно-правового забезпечення.

Дієвість бюджетної політики щодо регулювання соціально-економічного розвитку перш за все залежить від сформованості її концептуальних засад, їх обґрунтованості та гнучкості з урахуванням стану економічного середовища.

Список літератури

1. Васильєва Т.А. Принципи реалізації бюджетної політики у кризовий період розвитку економіки. *Ефективна економіка*. 2017. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6628>

2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

3. Дем'янишин В. Бюджетна політика держави: концептуальні засади, ефективність, розвиток стратегії і тактики. *Вісник ТНЕУ*. 2011. Вип. 2. С. 7-20.
4. Ілляшенко А.Х. Національні пріоритети бюджетної стратегії економічного і соціального розвитку. *Економіка та держава*. 2012. № 12. С. 23-26.
5. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія. Київ: ДННУ АФУ, 2009. 600 с.
6. Лютий І.О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики держави. *Фінанси України*. 2009. № 12. С. 13-19.
7. Опарін В., Львочкін С., Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія / за заг. ред. В. Федосова. Київ: КНЕУ, 2002. 387 с.
8. Фінансово-економічний словник / кол. авт.: О.С. Юнін, О.О. Круглова, М.О. Савельєва та ін. Дніпро: Біла К.О., 2018. 164 с.

УДК 364.3:355

Койнаш М. І.

старший викладач кафедри статистики і економічного прогнозування
Харківський національний економічний університету імені Семена Кузнеця

МОДЕРНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Соціальний захист України до початку війни знаходилася на стадії трансформації та перебудови відповідно до європейських стандартів. Україна мала недосконалу систему соціального захисту була обмежена у наявних ресурсах, характеризувалася низькою ефективністю функціонування інститутів, що обумовлювало її слабкість, недосконалість та неефективність. Тому з оголошенням військового стану в Україні та великим напливом людей, які потребують нагальної висококваліфікованої допомоги різних спеціалістів соціальної сфери є нагальна потреба у модернізації системи соціального захисту яка б відповідала сучасним потребам населення України.

Під соціальним захистом слід розуміти, систему економічних, соціальних та правових відносин з управління соціальними ризиками суспільства для ліквідації їх небажаних наслідків та забезпечення належного рівня життя. Під системою у даному випадку розуміється цілеспрямований комплекс взаємопов'язаних елементів та взаємозв'язків між ними [1, с. 25]

Війна в країні примусила велику кількість людей покинути свої домівки рятуючи свої життя. Велика кількість людей втратила житло, роботу, заощадження та гостро потребують допомоги та підтримки від держави та від кожного українця.

Система соціального захисту яка діяла до війни та перші місяці воєнного стану зіткнулася з великою кількістю випробувань. Під час надання соціальних послуг з моменту звернення до прийняття рішення проходило приблизно 10 робочих днів, на жаль це неприйнятно в такий кризовий момент адже в деяких ситуаціях кожна хвилина важлива бо вона може коштувати здоров'я або життя людини. Тому існує нагальна потреба у модернізації системи соціального захисту яка б могла швидко реагувати на виклики сьогодення.

Спеціалісти, які організовували соціальну роботу, мали змогу детально вивчити кожний випадок, дати об'єктивну оцінку ситуації яка склалася в результаті виважено приймалося рішення про надання соціальних послуг. Нажаль в умовах дії воєнного стану часу на спостереження, ґрунтовний аналіз всіх питань просто немає тому такий підхід просто неможливий.

Соціальну роботу в складних умовах слід організовувати з використанням екстреного методу надання соціальних послуг, особливо це відноситься до тих осіб

які знаходяться на територіях ведення активних боєвих дій та внутрішньо переміщених осіб. Використання такого методу позитивно вплине на надання соціальних послуг в кризових ситуаціях на місцях.

Також важливо звернути увагу на сім'ї військово-службовців, дітей які стали сиротами в наслідок війни, особи які зазнали насильство під час перебування в окупації тощо. Данні категорії осіб потребують фінансової, психологічної підтримки та в деяких випадках соціалізації на місцях.

Також важливо звернути увагу на місцеві бюджети оскільки соціальні послуги фінансуються саме з них. Ефективний перерозподіл коштів допоможе забезпечити достойний рівень осіб які цього потребують. Органи місцевого самоуправління повинні працювати в кризових ситуаціях автономно та ефективно реалізовувати соціальний захист на місцях.

Нагальним завданням для країни є модернізація системи соціального захисту населення в період воєнного стану шляхом прийняття і реалізації законопроектів щодо змін в законодавстві та застосування загального порядку в соціальній сфері, що в свою чергу, надасть можливість забезпечити контрольоване, своєчасне, а в окремих випадках оперативне надання соціальних послуг найуразливішим категоріям населення у період воєнного стану з метою збереження їх життя та здоров'я.

Список літератури

1. Скуратівський В., Палій О., Лібанова Е. Соціальна політика : навч. посіб. Вид-во УАДУ. Київ, 2003. 265 с.

Савченко А. П.

студентка

Поліський національний університет

РИНКОВЕ ПОЗИЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ДЕСТИНАЦІЙ

Туристично-рекреаційна дестинація – це місце або область, яка привертає туристів та відпочиваючих своїми природними, культурними, історичними або рекреаційними ресурсами. Це місце, де люди можуть насолоджуватися відпочинком, розвагами, спортом, відвідуванням цікавих місць, відпочинком на пляжі, гірськолижним спуском або будь-якими іншими формами відпочинку, які відповідають їхнім інтересам і потребам. Туристично-рекреаційні дестинації можуть бути міськими або сільськими, природними або створеними людиною, і вони розрізняються за своїми унікальними характеристиками та пропозиціями для відпочиваючих.

Стратегія ринкового позиціонування включає в себе послідовну реалізацію декількох етапів.

На першому етапі важливо визначити цільову аудиторію, яка споживає туристичний продукт, їхні потреби та бажання, оскільки це формує подальшу базу для подальшої стратегії.

На другому етапі досліджується рівень конкуренції. Виявлення слабких та сильних сторін конкурента допомагає визначити, яким чином можна відрізнитися та виділитися. Саме на цьому етапі формується унікальна пропозиція. Визначення того, що робить продукт або послугу унікальною, її переваги над продуктом конкурента, стає вирішальним для вибору позиціонування.

Останній етап полягає у реалізації обраної стратегії. На цьому етапі розробляються та реалізуються маркетингові стратегії, які доносять позиціонування до цільової аудиторії.

Методи просування послуг туристично-рекреаційних дестинацій включають в себе різноманітні стратегії маркетингу, комунікації, які допомагають залучати потенційних клієнтів, рекламують бренд та стимулюють продажі туристичних послуг.

Один з ключових методів – це реклама, вона може мати різні форми, від традиційної реклами в телебаченні, радіо, друкованих виданнях, до соціальних мереж та пошукових систем.

Для високої ефективності просування туристично-рекреаційних дестинацій, важливо розробити стратегію маркетингу, яка буде включати в себе використання різноманітних методів, адаптованих до потреб цільової аудиторії.

В усіх цих аспектах слід зазначити, що стратегія ринкового позиціонування та просування є невід'ємною частиною успіху туристично-рекреаційних дестинацій, яка вимагає розуміння потреб потенційних клієнтів, конкурентного середовища та унікальних переваг туристичного продукту або послуги.

Список літератури

1. Баранюк Д.С. Досвід країн з просування туристичних дестинацій на ринок Китаю / Д.С. Баранюк, Д.А. Бастратов, І.М. Буднікевич І.М. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Трансформація системи міжнародних, національних та локальних ринків / Transformation of system of international, national, and local markets: Матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції, 29-30 квітня, 1 травня 2020 року, Чернівці (Україна) – Сучава (Румунія). – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2020. – С.19-23

2. Гонтаржевська Л.І. Ринок туристичних послуг в Україні: Навч. посіб. - Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. - 180 с.

3. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф.Кифяк. - Чернівці: Книги-XXI, 2003. - 300 с.

4. Григор'єва Л. В. Застосування соціального медіа-маркетингу в просуванні туристичного продукту: Вісник Хмельницького національного університету «Економічні науки» / Л.В. Григор'єва, 2018, № 1. – 166-170 с.

УДК 379.85:338.482.224

Семенець В. О.

студентка,

Поліський національний університет

Науковий керівник:

Опалов О. А.

кандидат економічних наук, доцент

Поліський національний університет

КРИТЕРІЙ ТА РІВНІ ЯКОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Управління якістю туристичних послуг є важливою складовою успішної діяльності туристичних підприємств. Основна мета управління якістю полягає в забезпеченні високої якості послуг для задоволення потреб і очікувань туристів.

До ключових аспектів управління якістю туристичних послуг відносяться:

1. Встановлення стандартів якості. Туристичні підприємства повинні розробити чіткі стандарти якості для своїх послуг (параметри якості готелів, ресторанів, транспорту, екскурсійних програм тощо). Стандарти якості повинні бути конкретними, вимірюваними і досяжними.

2. Навчання та розвиток персоналу. Туристичні підприємства повинні інвестувати в навчання та розвиток свого персоналу.

3. Постійне вдосконалення послуг. Туристичні підприємства повинні постійно працювати над поліпшенням своїх послуг. Цей напрям реалізується через збір та аналіз відгуків клієнтів, проведення оцінок якості, вдосконалення процесів та технологій.

4. Контроль якості. Туристичні підприємства повинні мати системи контролю якості, які дозволяють відстежувати виконання стандартів та виявляти можливі проблеми.

5. Зворотний зв'язок та обробка скарг. Туристичні підприємства повинні активно залучати зворотний зв'язок від своїх клієнтів і уважно реагувати на скарги та пропозиції. Важливо швидко реагувати на проблеми та вирішувати їх, а також вживати заходи для запобігання повторенню подібних проблем у майбутньому.

6. Управління постачальниками. Успішне управління якістю туристичних послуг також включає співпрацю з надійними та високоякісними постачальниками послуг, такими як готелі, ресторани, транспортні компанії тощо. Важливо встановлювати стандарти якості для постачальників і періодично оцінювати їх виконання.

7. Технологічні інструменти. Сучасні технології можуть значно сприяти управлінню якістю туристичних послуг. Використання систем управління якістю, онлайн-бронювання, моніторингу зворотного зв'язку та аналітики може допомогти підприємствам ефективно контролювати та покращувати якість своїх послуг.

8. Сертифікація та стандартизація. Деякі країни та регіони встановлюють стандарти якості для туристичних послуг та пропонують сертифікаційні програми. Участь у таких програмах може сприяти підвищенню якості та довіри до туристичного підприємства.

Управління якістю туристичних послуг є невід'ємною частиною стратегії будь-якого туристичного підприємства, оскільки воно допомагає забезпечити задоволення та вірогідність повторного звернення клієнтів за послугою.

Міжнародна організація з питань стандартизації, в основному, займається визначенням якості послуг на підприємствах та характеризує її як сукупність певних чинників, спрямованих на задоволення бажань клієнта та роботу, яка виконується, випередив потреби туристів.

В цілому, фахівці визначають п'ять найбільш суттєвих критеріїв якості послуг, які можна побачити на рис. 1.

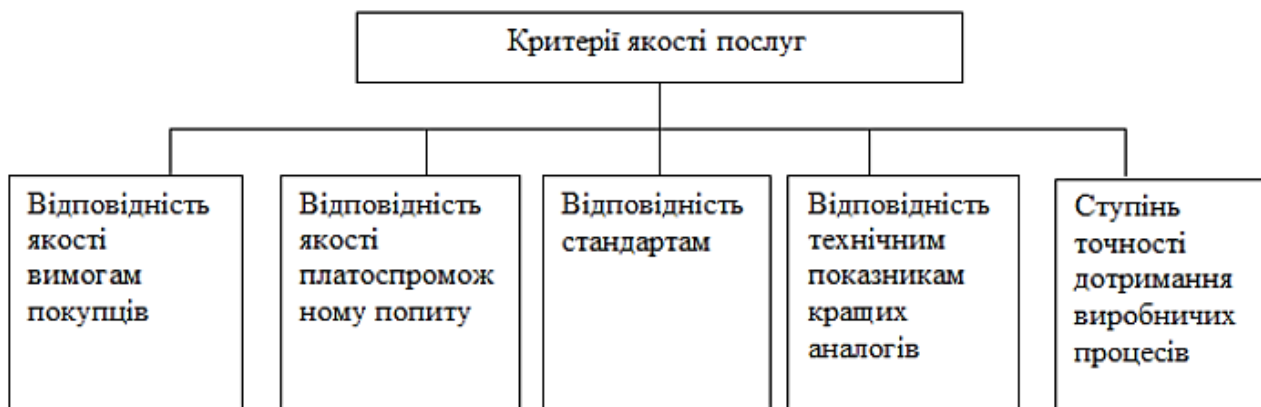

Рис. 1. Критерії якості послуг

Джерело [1]

Така критеріальність може мати практичне застосування і на підприємствах туристичного бізнесу.

Підвищення якості послуг туристичного об'єкту є дуже важливим фактором, адже він піднімає підприємство в рейтингах та підвищує попит серед споживачів.

Тому якісне обслуговування повинно бути присутнім обов'язково, а процес його створення потрібно контролювати.

Контроль якості туристичних послуг є важливим етапом управління якістю та забезпечення високої якості туристичного досвіду для клієнтів.

Вимірювання та оцінка якості послуг повинна здійснюватися відповідно до рівнів якості (рис. 2).

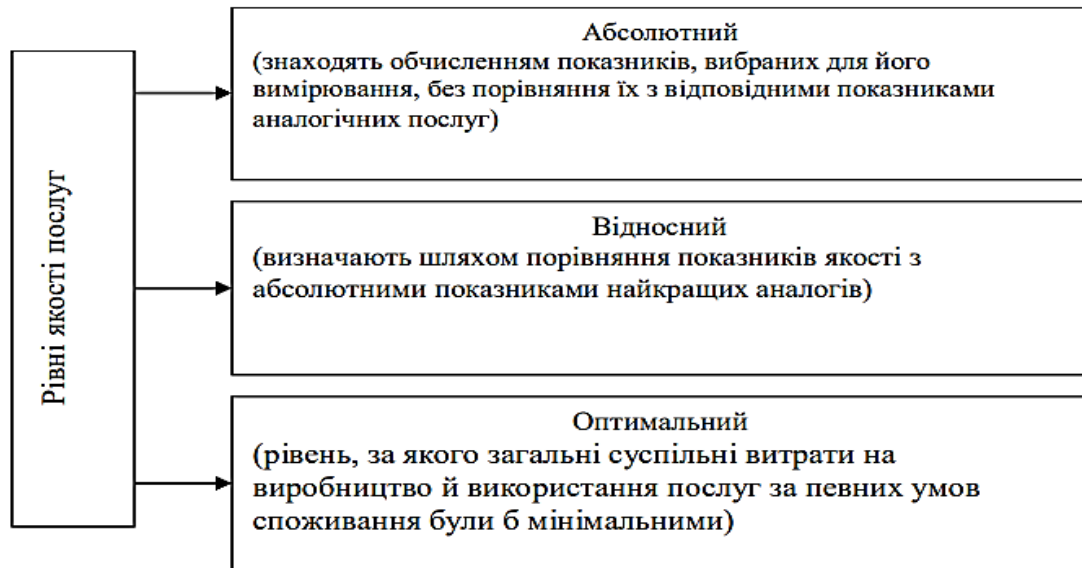

Рис. 2. Рівні якості послуг

Джерело: [5]

Отже, рівень якості туристичних послуг є ключовим фактором для успіху туристичного підприємства. Високоякісні послуги сприяють задоволенню та позитивному досвіду туристів, а також сприяють збереженню клієнтів та підвищенню конкурентоспроможності. Сьогодні туристичні заклади дуже конкурують один з одним, тому лише якість послуг, які вони надають, може виокремити їх та показати індивідуальність в роботі, а також підняти їх вище по рейтингу та додати попиту на послуги. Тобто, в першу чергу заклад повинен орієнтуватись не на кількість послуг та їх екзотичність, а на їх якісну складову.

Список літератури

1. Вакулєнко А.В. Управління якістю: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. К.: КНЕУ, 2013. 167 с.
2. Апілат Р.В. Модель механізму управління якістю послуг у підприємствах туризму: довідник. Х.: ХДУХТ, 2014. 677-681 с.

Цимбал К. О.

студентка кафедри економіки, підприємництва і туризму
Поліський національний університет

БРЕНДИНГ ДЕСТИНАЦІЇ В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Індустрія туризму сьогодні є однією з найбільш швидко зростаючих у сфері послуг, випереджаючи навіть основні галузі у світі. Туризм перетворився на один з найбільших джерел валютних надходжень для багатьох країн.

О. Хитра зауважує, що під брендом слід розуміти унікальний конкурентоспроможний образ території для внутрішнього й міжнародного позиціонування як привабливого місця туризму [3, с. 5].

Брендинг в індустрії туризму передбачає формування переваг місць туристичного призначення у процесі управління іміджем та промоцією туристичної атрактивності міста чи країни [2, с. 398].

І. Гайворонська зазначає, що брендинг дестинацій є способом комунікації зі споживачами, основою якого є унікальність ідентичності дестинації та її диференціація, у порівнянні з конкурентами [1, с. 124].

На нашу думку, брендинг дестинації – це назва, символ, логотип, словесний знак чи інша графіка, що ідентифікує та диференціює місце призначення; крім того, передає обіцянку незабутнього досвіду подорожі, який унікально пов'язаний із пунктом призначення; також служить для консолідації та зміцнення спогадів.

За своєю природою сфера управління туризмом є феноменом, орієнтованим на маркетинг. На відміну від банківського сектора, теоретичні та управлінські коріння якого лежать у галузі фінансів, туризм є явищем, заснованим на маркетингу. Таким чином, було запозичено та адаптовано багато концепцій, теорій та методологій маркетингової галузі. Тобто перенесення та використання брендингу в туризмі є частиною цього великого процесу.

Брендинг дестинації – це відносно нова концепція в індустрії туризму, на основі якої лежать права інтелектуальної власності у вигляді товарних знаків. Також можуть бути колективні знаки, сертифікаційні знаки, географічні вказівки, які окремо і всі разом сприяють зміцненню бренду.

Наприклад:

1. Санкт-Моріц. Швейцарія. Це один із найстаріших логотипів в індустрії туризму, який був зареєстрований ще 1930 року. З того часу ім'я та логотип Санкт-Моріц представляють це місце, як місце зимового відпочинку (рис. 1):

Рис. 1 Логотип Санкт-Моріц. Швейцарія

Чотири варіанти зображення сонця на логотипі були зареєстровані в 1937 році, а назва Санкт-Моріц була зареєстрована у 1986 році, що зробило його одним із перших географічних місць, зареєстрованих як товарний знак. Назва Санкт-Моріц разом з гаслом «Вершина світу» зареєстровано не лише у Швейцарії, а й у Відомстві по гармонізації внутрішнього ринку, Відомстві по знаках для товарів і послуг Європейського Союзу.

2. «Tourism Australia». Австралія. Зареєстрований товарний знак «Tourism Australia» належить уряду Австралії і дозволяє третім сторонам застосовувати його щодо товарів та послуг разом із вказівками, передбаченими у керівних принципах, опублікованих урядом (рис. 2):

Рис. 2. Логотип «Tourism Australia». Австралія

Кожен заявник, який бажає використати знак, повинен гарантувати, що знак не буде використовуватися таким чином, що може завдати шкоди інтересам туризму Австралії. Такий бренд допомагає об'єднати всі послуги та продукти, що відносяться до туристичного сектору.

Таким чином, брендинг дестинації включає реєстрацію логотипу або слогана, однозначно пов'язаного з конкретним місцем і підкреслює його особливі атрибути. Це допомагає сформувати динамічні відносини між продуктом (місце призначення) та споживачами (турист), розвиваючи почуття довіри або почуття задоволення яке вони зазнають під час відвідування місць. Багато місць по всьому світу, усвідомлюючи важливість відмінності себе від інших, розробили свої власні бренди напрямків, щоб залучити більше туристів.

Отже, брендинг дестинації – відносно нова концепція у індустрії туризму. Прогрес у галузі технологій та комунікацій дав поштовх гострої конкуренції. Враховуючи той факт, що індустрія туризму є основним джерелом іноземної валюти стає необхідним захищати бренди та інші права, пов'язані з нею, під егідою прав інтелектуальної власності. Незважаючи на низку проблем, багато брендів туристських напрямків не тільки вижили, а й продовжують займати провідне місце на світовій карті.

Тим не менш, необхідно інформувати туристів про важливість туристичного брендингу для кращого розвитку індустрії туризму. І в той же час, також необхідно розуміти, що розвиток брендингу дестинації – це повільний процес, що вимагає довгострокових та скоординованих зусиль з боку держави та населення. Тільки якщо кожен зрозуміє та усвідомлює цінність брендингу дестинації, турист отримає відчуття гостинності. Той самий дух також повинен бути відображений у допоміжних аспектах брендингу дестинації з метою розвитку індустрії туризму і, таким чином, стимулювання економіки країни.

Список літератури

1. Гайворонська І. В. Брендинг дестинації у процесі відтворення регіонального турпродукту. *БІЗНЕСІНФОРМ* №2. 2019. С. 121–132.
2. Музиченко-Козловська О. В. Туристичний брендинг: сутність, складові та переваги. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* №797. 2014. С. 396–402.
3. Хитра О. Туристичний брендинг в умовах економіки вражень. *Економіка та суспільство*, (42). 2022. С. 1-15.

УДК 340

Котерлін І. Б.

ст. викладачка кафедри суспільних наук
Івано-Франківський
національний технічний університет нафти і газу

Остапчук М. В.

студент інституту
Івано-Франківський
національний технічний університет нафти і газу

ВИКОРИСТАННЯ NFT В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Оцифрування та циркуляція творів мистецтва у віртуальному просторі є тенденцією нашого часу. Запровадження технології Non-Fungible Token (NFT) розкриває нові можливості цифрових технологій, особливо в контексті воєнного конфлікту в Україні, особливо стосовно вирішення викликів безпеки та належного захисту своєї культурної спадщини. Одним з потенційних рішень, яке варто розглянути, є використання NFT як інструменту для підтвердження автентичності та належності цифрових творів.

Ідея використання NFT для оцифрування культурної спадщини та можливість використання NFT як цифрового ключа для доведення належності об'єкту до певної особи або держави демонструє перспективи для подальшого розвитку цієї технології в Україні. У контексті триваючої російсько-української війни, збереження культурної та релігійної спадщини України стає надзвичайно важливим завданням. Однією з таких можливих стратегій є використання невзаємозамінних токенів (NFT) і оцифрування культурної спадщини. Ці інноваційні засоби можуть потенційно допомогти зберегти та захистити культурні артефакти, надаючи їм цифрову імутабельність та персистентність [1].

NFT (non-fungible token) – це унікальний цифровий актив, який заснований на технології блокчейн і має неповторні характеристики. Він дозволяє власникам засвідчувати власність над цифровими об'єктами, такими як мистецькі твори, музика, відео, графіка та інше. Основні характеристики NFT включають унікальність, власність та можливість відстежування походження та історії кожного токена. Невзаємозамінні токени (NFT) – це активи, токенизовані через блокчейн. Їм присвоюють унікальні ідентифікаційні коди та метадані, які відрізняють їх від інших токенів. [2].

Використання NFT для оцифрування культурної спадщини має низку переваг, зокрема надає можливість встановити власність та походження кожного об'єкта, що є важливим для документування і забезпечення їх легітимності. Якби був оцифрований реєстр об'єктів державного фонду – було б точно відомо, що вкрали з Херсонського музею [3]. У такій ситуації використання NFT може виявитися корисним інструментом для захисту культурних скарбів, підтвердження права власності на них України.

Висновок. На нашу думку, використання NFT для доведення належності творів мистецтв Україні має потенціал, але потребує уважного підходу і доповнення іншими формами документації та правовими процедурами. При створенні NFT можна включити документацію, яка підтверджує походження та власність картини, таку як сертифікат автентичності, історія власності, інформація про автора та інші релевантні дані.

Крім того, багато NFT, особливо на платформах, які використовують блокчейн Ethereum, мають публічний характер. Це означає, що інформація про власність, історію трансакцій та метадані картини можуть бути доступні для перевірки всіма зацікавленими сторонами. Це може допомогти сторонам знайти об'єктивні дані щодо власності та походження картини.

Проте, важливо зазначити, що сам NFT є лише цифровим активом і не має прямого зв'язку з фізичним об'єктом, таким як картина. Враховуючи це, NFT має бути поєднаним з іншими формами документації, наприклад сертифікат автентичності, та правовими процедурами для повного забезпечення легітимності та належності картини. Важливо зазначити, що використання NFT повинно бути підкріплене іншими формами документації та правовими процедурами. Наприклад, включення сертифікатів автентичності, історії власності, інформації про автора та іншої релевантної інформації до NFT можуть нести додаткові докази належності картини до України.

Список літератури

1. Botti F. Cultural Heritage and Religious Phenomenon between Urbicide and Cancel Culture: The Other Side of the Russian-Ukrainian Conflict. *Religions*. URL: <https://www.mdpi.com/2077-1444/14/4/535> (дата звернення 22.06.2023)
2. Non-Fungible Token (NFT): What It Means and How It Works. *Investopedia*: веб-сайт. URL: <https://www.investopedia.com/non-fungible-tokens-nft-5115211>
3. Культурний фронт під час війни. *Вокс Україна*: веб-сайт. URL: <https://voxukraine.org/kulturnyj-front-pid-chas-vijny/>
4. Ilchenko H. Pravovi aspekty vykorystannja NFT-tokeniv. *Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo*. 2023. № 2. S. 88-97. Serija. *Jurydychni nauky*. [https://doi.org/10.31617/3.2023\(127\)06](https://doi.org/10.31617/3.2023(127)06)
5. Felipe Marquette de Sousa. Token-Art System and the New International Art Market: The impacts of NFT technology and the legal aspects involved. *Journal of Law, Market & Innovation*: веб-сайт. URL: <https://ojs.unito.it/index.php/JLMI/article/view/6674> (дата звернення 31.01.2023)

УДК 159.9

Єнісеєв А. А.
здобувач вищої освіти,
Національний університет
водного господарства та природокористування

ЦІЛЕСПРЯМОВАНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ ЖИТТЄВИХ ПЛАНІВ ОСОБИСТОСТІ

Життєві плани – це конкретні цілі та завдання, які людина ставить перед собою на певний період часу, щоб досягнути бажаного результату. Ці плани можуть бути пов'язані з різними сферами життя, такими як кар'єра, освіта, розвиток особистості, відносини тощо.

Реалізація життєвих планів має велике значення для життя особистості. Вона дозволяє людині керувати своїм життям, встановлювати конкретні цілі та займатися їх досягненням. Це дає особистості відчуття контролю над власним життям та сприяє збільшенню самооцінки та самоповаги.

Крім того, реалізація життєвих планів допомагає людині зосередитися на своїх потребах та бажаннях, розвиватися як особистість та досягати успіхів у житті. Також вона впливає на здоров'я та благополуччя особистості, оскільки досягнення поставлених цілей допомагає зменшити рівень стресу та підвищити задоволення від життя.

На реалізацію життєвих планів особистості безумовно впливає така риса, як цілеспрямованість.

У психології максимальна і мінімальна цілеспрямованість індивіда розглядається як необхідна умова для усвідомленої і повноцінного життя. Людина так влаштована за своєю природою, що орієнтується на цілі, які надають сенс її існуванню. Досягнення цілей є мірилом добробуту, загальної життєвої задоволеності.

Цілеспрямованість – одна з вольових якостей особистості. Вона визначається принциповістю і переконаністю людини і відрізняється глибоким усвідомленням своїх завдань, необхідністю їх здійснювати. Цілеспрямованість виявляється в умінні людини керуватися у своїх діях не випадковими прагненнями, а стійкими переконаннями, принципами [3].

Формування цілеспрямованості в студентській молоді є актуальним науковим викликом, адже цілеспрямованість як вольова якість дозволяє особистості зосереджено діяти для досягнення цілі. За допомогою формування цілеспрямованості виникає потреба ставити мету, можливість проектувати шляхи їх досягнення [1].

Як зазначає Н. Касіч, формування цілеспрямованості набуває великого значення ще й тому, що відбувається формування моральної свідомості й емоційної сфери особистості, потреби в самовихованні. Також вчена трактує цілеспрямованість особистості «як здатність підростаючої особистості настійливо керуватись у своїх вчинках і діях віддаленими цілями, успішно домагаючись їх, свідомо здійснювати вибір діяльності, готовність до прояву вольових зусиль» [2, с. 45-46].

Цілеспрямованість може мати значний вплив на реалізацію життєвих планів особистості. Це обумовлено тим, що цілеспрямована особистість зазвичай має чіткі цілі і наміри, які спрямовані на досягнення успіху. Особистість з високим рівнем цілеспрямованості здатна досягати своїх цілей завдяки тому, що вона має внутрішню мотивацію, високу самодисципліну та організаційні навички.

Цілеспрямованість також може впливати на ментальні процеси особистості, такі як увага та концентрація. Особистість з високим рівнем цілеспрямованості здатна краще контролювати свої думки та емоції, що може сприяти досягненню поставлених цілей. Дослідження показують, що цілеспрямованість може бути важливим показником успіху в різних сферах життя, включаючи кар'єру, навчання, здоров'я та відносини. Особистість з високим рівнем цілеспрямованості може бути більш ефективною в управлінні своїм часом та ресурсами, що сприяє досягненню поставлених цілей.

Однак, важливо зазначити, що цілеспрямованість може мати як позитивний, так і негативний вплив на реалізацію життєвих планів. Надмірна цілеспрямованість може призвести до перевтомлення, стресу та виснаження, що може перешкодити досягненню поставлених цілей.

Крім того, цілеспрямованість може допомогти особистості зосередитися на конкретних завданнях, розробити плани дій і виявити перешкоди, що стоять на шляху до досягнення мети. Це може дати їм змогу пристосовуватися до змін і швидко реагувати на непередбачувані ситуації.

З іншого боку, низький рівень цілеспрямованості може призвести до того, що людина не зможе досягти своїх життєвих цілей і планів. Відсутність чіткого плану дій і мети може спричинити втрату мотивації, нездатність виявляти і пристосовуватися до перешкод, що можуть виникнути на шляху до досягнення цілі.

Цілеспрямованість може бути важливим фактором в реалізації життєвих планів особистості, і вивчення цього фактора може допомогти розробити ефективні підходи до досягнення мети і планів. Прагнення до досягнення цілей сприймається суспільством як позитивна властивість характеру. Цілеспрямованих людей охоче беруть на роботу, вони домагаються високих спортивних результатів, доводять розпочате до кінця, на них можна покластися. Їх поважають, ставлять в приклад [3].

Таким чином, виховання цілеспрямованості студентів як вольової якості дозволяє особистості реалізовувати власні бажання, потреби, інтереси та мотиви, прагнучи до досягнення поставленої мети

Список літератури

1. Висоцький, В.А., Калугін, І.Г., Коваленко О.В. Линник А.М. Формування цілеспрямованості в студентської молоді засобами фізичного виховання/ URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/31507>

2. Касіч Н. П. Виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07 / Н. П. Касіч. – К., 2019. – 252 с. Максименко, С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія. МАУП. Київ.2000.

УДК 159.923.38:78.06

Мартинюк Ю. О.

к.психол.н., доцент кафедри загальної психології та
психології розвитку особистості
Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ НА МУЗИЧНІ УПОДОБАННЯ

В рамках сучасності творчі здібності людини слід визнати найсуттєвішою частиною її інтелекту, а завдання їхнього розвитку – одним із найважливіших завдань у вихованні сучасної людини, оскільки всі культурні цінності, накопичені людством є результат творчої діяльності людей. При цьому великою силою перетворення володіє музика як особливий вид мистецтва, тому вона служить засобом морального, інтелектуального і духовного формування особистості. Сила музики, чарівна краса симетрії звуків, здатна вирвати людину з буденного одноманіття життя, створити навколо неї атмосферу чогось значного, справжнього.

Так, основні підходи в дослідженні творчих здібностей та музичних уподобань показали наступне:

Прихильники онтогенетичного підходу розглядають творчі здібності як характерну властивість особистості, що визначає міру її можливостей у творчій самореалізації та самоіснуванні. В рамках цього підходу предметом дослідження також є біологічні та психофізіологічні передумови творчих здібностей [2, с. 710].

Б. А. Вяткін і Л. Я. Дорфман досліджуючи музичні уподобання підтвердили факт короткочасного безпосереднього впливу музики на психомоторику: вплив виявився різним залежно від типу нервової системи, тобто прихильність певної структури у музиці буде залежати від прояву тих чи інших психомоторних якостей [5, с. 142].

Особистісний підхід, орієнтований на дослідження особливостей і рис творчої особистості. Згідно з особистісним підходом вважається, що творчі здібності являють собою інтеграційну особистісну характеристику, що включає в себе можливість до здійснення діяльності творчого характеру, потребу і готовність до творчої самореалізації, а також є сутністю забезпечення творчої самореалізації та усвідомлення внутрішньої цінності цього процесу, його результатів [1, с. 33].

При цьому А. Норт у своїх дослідженнях виявил, що ті, хто віддає перевагу класичній музиці та джазу вирізняються креативністю, фанати поп-музики працьовиті, а похмурі на вигляд прихильники важкого року насправді добрі та м'які. Вченим було показано, що зв'язок між рисами характеру та музичними вподобаннями має універсальний характер, тому люди, які віддають перевагу одній і тій самій музиці, напрочуд схожі. На думку А.Норта, любов до тієї чи іншої музики говорить про людину більше, ніж, скажімо, національність або професія [2, с. 260].

Психоаналітичний підхід до вивчення творчих здібностей ґрунтується на основі ідеї про те, що творчість народжується внаслідок напруженості між усвідомленою реальністю і неусвідомленими спонуканнями.

Так, традиційна і народна музика пов'язана ще з язичницькими часами, а народні інструменти позитивно впливають на організм, а спів допомагає знімати стрес і боротися із захворюваннями нервової системи, чинить загальнозміцнювальну дію [4, с. 21].

Когнітивно-емоційний підхід спрямований на вивчення когнітивних та емоційних аспектів творчих здібностей і творчої діяльності.

Водночас на думку Дж. Герріс, емоція, що виражається в музиці, завжди пов'язана з певною ідеєю, і вона несе в собі певний настрій: на основі внутрішньої природної схожості певні ідеї збуджують у нас певні афекти, під впливом яких, своєю чергою, виникають відповідні ідеї [6, с. 119].

Отже, аналіз особливостей впливу творчих здібностей на музичні уподобання особистості дозволив встановити, що предиктором уподобань сучасної розважальної музики є високий рівень допитливості, ($Beta=0,864$; $t=9,093$; $p=0,001$), тобто прояв інтересу до оточення, любов до вивчення нових речей та нових ідей, бажання дізнатися якомога більше у респондентів буде сприяти формуванню уподобань саме популярної сучасної музики, сучасних трендів в музиці. Зауважимо, що при здебільшого схильності механічно запам'ятовувати вивчене респонденти будуть віддавати саме розважальній сучасній музиці, яка не вимагає більш глибоко розуміння та аналізу.

При цьому оригінальність виступає предиктором уподобань сучасної розважальної (масової) музики ($Beta=0,843$; $t=7,667$; $p=0,001$), тобто вигадкування незвичайних та нестереотипних ідей детермінує уподобання новаторської сучасної музики з яких улюблені українцями жанри є: хіп хоп, поп, електронна музика та рок. Проте складність відтворення нових ідей, труднощі при нешаблонному пошуку шляхів вирішення проблеми та відсутність винахідливості формує уподобання легкої для сприйняття музики, а саме сучасної розважальної музики і легкої традиційної української музики.

Також детермінуючий вплив на музичні уподобання надає почуття гумору ($Beta=0,636$; $t=7,108$; $p=0,001$), тобто дотепність та здатність побачити проблему під гумористичним кутом зору у респондентів є причиною формування уподобання саме фольклорної української музики - жартівливих пісень, що характеризуються жвавим темпом, нешироким діапазоном мелодії, однорядковим наспівом, що варіюється та сполучається з поступовим прискоренням темпоритму. Водночас схильність висміювати реальні людські недоліки, глузування з чогось, спонтанний та імпровізаційний гумор призвели до уподобань сучасної музики, де вісміюється ворог (наприклад, Маша Кондратенко - Ванька-встанька, Леся Нікітюк -Морська пісня або Тільки-тільки тощо).

Встановлено, що предиктором певних музичних уподобань виступає також показник творчого відношення до професії ($Beta=0,382$; $t=4,455$; $p=0,001$), тобто низький рівень професійної креативності, що включає низький рівень продуктивності професійної спрямованості особистості та оригінальності мислення сприяє обранню народної легкої волькано-інструментальної музики, а труднощі імпровізації у певних ситуаціях при відкритості новому у діяльності можуть сприяти обранню саме жанрів сучасної розважальної музики (наприклад, творчість електрофольк групи Go_A).

Таким чином, детермінуючий вплив на музичні уподобання особистості надають допитливість, оригінальність, почуття гумору та творче відношення до професії.

Список літератури

1. Барташнікова І.А., Барташніков О.О. Розвиток уяви і творчих здібностей у дітей 5-7 років. Тернопіль: Богдан, 1998. 85 с.
2. Бонневіль-Руссі А., Рентфроу П.Дж ., Сьюй Л.К ., Поттер Дж. Музика крізь віки: тенденції до музичного залучення та уподобання від підліткового віку до середнього дорослого віку. *Журнал особистості та соціальної психології*. № 105 (4). 2013. С.703–717.

3. Браун Р.А. Музичні уподобання та особистість серед студентів японських університетів". *Міжнародний журнал з психології*. №47 (4).2012. С. 259–268.
4. Дмитрієва С.М., Гаврилова Н.В. *Методи дослідження творчих здібностей школярів: посібник-практикум*. Житомир, 2002. 40 с
5. Лановенко О. П. *Соціальний статус мистецтва: уявлення, проблеми, рішення*. Київ: Наук. думка, 1983. 167 с
6. Сисоєва С.О. *Основи педагогічної творчості*. Підручник. Київ: Міленіум, 2006 346 с.

УДК 373.2:376

Шевченко Ю. В.
магістр спеціальної психології,
аспірантка Інституту спеціальної педагогіки
і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Соціалізація – важливий етап життя дитини із синдромом Дауна. У Дітей із синдромом Дауна порушено процес взаємодії із зовнішнім світом. і за рахунок цього їм дуже складно навчатися чи засвоювати новий матеріал. У довільно організованій ситуації такій дитині важко все: вона моторно незграбна, не охоплює схему руху за зразком, насилу засвоює послідовність необхідних дій, «не бачить» робочого простору на аркуші паперу під час письма, не може розподілити, скоординувати власні дії. Така дитина практично не здатна долати труднощі. Найменший збій може спровокувати її відмовитися від подальших спроб роботи [2, с.17].

В емоційно-особистісному розвитку такій дитині не вдається досягти відчуття цілісності свого образу «Я», окремого від оточення. Тому важко очікувати від дитини повноцінного контакту, цілеспрямованого засвоєння навичок та знань. Тим не менш, постійна адекватна допомога, розвиваючих занять та досвід коректної соціалізації надають дитині із синдромом Дауна велику користь. Соціалізація зазвичай відбувається за умов спеціалізованих навчально-реабілітаційних освітніх закладів та інклюзивних класах загальноосвітніх шкіл [3, с. 131].

Синдром Дауна поєднує дітей із різним рівнем психічного розвитку: з важкими порушеннями інтелектуального розвитку та порушеним мовленнєвим розвитком, особливостями емоційно-вольової та комунікативної сфер. Важливо відзначити, що труднощі соціальної адаптації, розвиток навичок побутового життя характерні для таких дітей і всім потрібна спеціальна допомога в їх подоланні. В роботі з дітьми із синдромом Дауна важливо максимально використовувати можливість мимовільного навчання, засвоєння нової інформації, нових умінь у необов'язковій ситуації, в ігровій формі, коли зразок нового вміння, нове знання даються точно в той самий необхідний момент, коли в цьому є потреба. У цьому випадку дитина отримує можливість самостійно використовувати засвоєне, може переносити навички в інший контекст [4, с. 27].

Психологічна корекція має бути спрямована насамперед на подолання негативізму та встановлення контакту з дитиною, подолання у неї сенсорного та емоційного дискомфорту, тривоги, занепокоєння, страхів, а також негативних, афектних форм поведінки: імпульсивності, невротизму, потягу, агресії [5, с. 8].

Вся корекційна робота проводиться поетапно, при цьому першочерговим завданням є встановлення емоційного контакту з дитиною, розвиток її емоційної взаємодії із зовнішнім світом. Контакт, перш за все, встановлюється і підтримується в межах інтересу та активності самої дитини, цей контакт повинен викликати в неї позитивні емоції [1, с. 14].

Дитина із синдромом Дауна може досягти навіть більшого успіху, ніж її звичайні однолітки. Без спеціальної корекційної роботи діти можуть не помічати сенсу подій, що відбуваються навколо них, якщо вони, звичайно, не зачіпають їх стереотипного життєвого ритуалу, не порушують його. В цьому випадку вони завжди реагують на них негативно, вони не розуміють сенсу звичайних дитячих ігор, їм може бути байдужий програш або виграш, вони складно розуміють почуття інших людей, не враховують, що інші теж думають, відчувають, мають свої інтереси [7, с. 323].

Для того, щоб жити в суспільстві, діти повинні досягти певного ступеня розуміння життя суспільства. Вони повинні знати, як поводитися за межами будинку і як взаємодіяти з людьми, де б це не відбувалося. Дитина повинна мати відповідні іграшки та матеріали, щоб не нудьгувати на самоті і не вдаватися до самотимуляції. Велике задоволення діти отримують від спільних ігор з однолітками у компанії. Відвідування театрів, музеїв, заняття спортом сприяють різнобічному розвитку дітей із синдромом Дауна [6, с. 171].

Отже, незважаючи на генетичну обумовленість порушення та відсутність ефективного лікування дітей із синдромом Дауна, існує можливість їхньої соціальної адаптації. Діти потребують не стільки спрощеної, скільки індивідуальної програми навчання. При навчанні та вихованні дітей з синдромом Дауна педагогам та батькам необхідно спиратися на її сильні здібності, що дасть змогу долати його слабші якості. І цим поступово досягати поставленої мети, сприятливо поєднуючи компенсаторні можливості організму з правильно підібраними програмами кожному етапі навчання.

Список літератури

1. Андреева О. Адаптація учнів першого класу: психологічний супровід. *Психолог*. 2014. № 18. С. 14-16.
2. Бабич С. Адаптація першокласників: психокорекційний комплекс. *Психолог*. 2014. № 18. С. 17-22.
3. Бабяк О.О. Проблема міжособистісних стосунків у підлітків із затримкою психічного розвитку в шкільній групі. Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції: «Педагогіка та психологія: актуальні питання наукових досліджень». Київ, 2013. С. 131–132.
4. Безугла В. Адаптація до навчання в школі: маленькі секрети важливого досвіду. *Учитель початкової школи*. 2016. № 6. С. 27-29.
5. Білаш О. Педагогічні умови організації інклюзивного навчання дітей із синдромом Дауна. *Логопед*. 2020. № 1. С. 5-8.
6. Грабовська С. Соціальна активність в процесі соціалізації особистості. Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України; Київ, 2010. Т. XII. Ч. 1. С. 171–181.
7. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод зб. Запоріжжя, 2006. Вип. 8. Т. 1. С. 323.

УДК 321.013

Асланов С. А.

д. політ. н., професор,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородський національний університет

МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Аналізуючи особливості етнонаціональних політик незалежних країн, які виникли після розпаду СРСР, вітчизняний етнополітолог К.Вітман дійшов висновку про існування певних моделей етнонаціональної політики. Ці моделі втілюють характерні риси етнонаціональної політики кожної країни [1, с. 7]. Цією теоретико-методологічною основою можна скористатися і під час аналізу особливостей, проблем та викликів в українській державній етнонаціональній політиці. Дослідник помітив, що в результаті розпаду СРСР всі країни успадкували низку міжетнічних та етнополітичних проблем, які гостро постали вже у перші роки їх незалежності. Політичним елітам кожної країни довелося самостійно відповідати ці виклики, які залишив у спадок СРСР внаслідок здійснення незбалансованої етнонаціональної політики.

Слід зазначити, що Україна обрала і сформувала більш демократичну, плюралістичну модель державної етнонаціональної політики. Проголошення в Україні на конституційному рівні людини найвищою соціальною цінністю, суттєве розширення кола її основних прав і свобод, а також визнання їх забезпечення головним обов'язком держави обумовили потребу вироблення оптимальної моделі міжнаціональних відносин і правових засад реалізації етнонаціональної політики в державному управлінні [2, с. 47].

Україна не могла собі дозволити асимілювати меншини не лише тому, що обрала демократичний вектор розвитку в тому числі в етнонаціональній політиці, який полягає у дотриманні прав меншин на збереження власної самобутності та саморозвиток, а й з огляду на те, що сусідні країни, які мають досить впливові діаспори в Україні, почали ставити під сумнів належність її територій. Зокрема, Російська Федерація досить довго не могла змиритися з втратою Кримського півострова після виходу України з СРСР.

Слід також зазначити, що одним із недоліків, на нашу думку, у діяльності публічної влади у сфері міжнаціональних відносин є відсутність Концепції державної етнонаціональної політики. З часу проголошення незалежності України вітчизняні законодавці взяли курс на прийняття проекту, вирішивши скористатися зарубіжним досвідом. Концепція державної етнонаціональної політики покликана вирішити головні проблеми етнонаціональних відносин і гармонізувати їх [3]. Перш, ніж напрацьовувати законодавчу базу в сфері етнонаціональної політики, законодавці поставили собі за мету прийняти загальний документ, який визначив би її принципи. Але з того часу вносилось понад 10 законопроектів, жоден з яких

прийнятий не був. Різні суб'єкти законодавчої ініціативи пропонують свої варіанти цього основоположного документу, гальмування прийняття якого гальмує розвиток всієї законодавчої бази етнонаціональної політики. Але більшість з них містять неприпустимі положення для документу такого рівня, оскільки лобіювали вирішення певних питань на користь тих чи інших етноспільнот, позначені ідеологічною заангажованістю тощо [4, с. 90].

Вищезазначені тенденції, закладені в офіційному курсі етнонаціональної політики держави та здійснювані нею заходи, свідчать про те, що модель етнонаціональної політики України, безумовно, належить до демократичних і жодним чином не спрямована на дискримінацію або асиміляцію меншин. У законодавчій базі закладено плюралістичні принципи рівного розвитку всіх етноспільнот, що населяють Україну. Однак, сформовані підвалини демократичної моделі етнонаціональної політики ще не означають її системний розвиток, своєчасне напрацювання законодавчої бази, яка забезпечила б відповідь на виклики, що виникають у сфері етнонаціональних відносин.

Розглядаючи модель етнонаціональної політики України неможливо оминати надмірну політизацію всього життя країни, включаючи етнонаціональну сферу. Вирішення будь-яких проблем перетворюється на засіб боротьби за владу, поляризацію електорату, що завершується черговим розколом українського суспільства. Це лише гальмує приведення моделі етнонаціональної політики у відповідність до вимог актів міжнародного законодавства, згоду на обов'язковість яких дала Україна та реалій етнонаціонального розвитку. Підтвердженням політичної поляризації є скасування попередніх та запровадження нових органів влади, відповідальних за формування етнонаціональної політики політичними силами під час ротації влади.

Список літератури

1. Вітман К. М. Етнонаціональна політика постсоціалістичних країн: моделі, особливості, проблеми : [монографія] / Вітман К. М. – К.: Логос, 2007. – 336 с.
2. Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шлях модернізації, врахування міжнародного досвіду / [під заг. ред. Ю. Тищенко]. – К. : Український незалежний центр політичних досліджень, 2004. – 312 с.
3. Товт М. М. Проект концепції етнонаціональної політики – міжнародно-правовий вимір / Товт М. М. // Наукові записки. – К. : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень, 2001. – Вип. 15. – С. 143–154.
4. Концепція державної етнонаціональної політики України // Бюлетень Держкомнацміграції України. – 1999. – № 3. – С. 86–91.

Зайцева Д.
здобувач вищої освіти,
Льотна академія Національного авіаційного університету

ЛОГІСТИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ СПОЖИВАЧІВ У ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Логістичне обслуговування визначається як комплекс заходів, спрямованих на забезпечення певного рівня обслуговування клієнтів з метою задоволення їх потреб в терміни, вартість та якість. Значення логістичного обслуговування полягає в тому, що воно забезпечує ефективну та якісну доставку товарів та послуг з місця їх виробництва до місця споживання, забезпечуючи оптимальне використання ресурсів та зниження загальних витрат [1, с. 208].

Логістичне обслуговування включає в себе різні функції, які необхідні для забезпечення ефективного та ефективного руху товарів від постачальників до кінцевих споживачів. Основні функції логістичного обслуговування наведено нижче:

- планування та прогнозування – визначення потреб споживачів, прогнозування попиту на товари, а також планування своєї роботи виробництва та поставок;
- закупівля – відповідає за вибір постачальників, укладення договорів на поставку товарів, контроль якості та вартості закуплених товарів;
- складське зберігання – зберігання товарів на складі, контроль якості та кількості товарів, планування розміщення товарів на складі;
- транспортування – вибір транспортних засобів, організацію доставки товарів від постачальників до кінцевих споживачів, контроль доставки товарів;
- обробка замовлень – прийом замовлень від клієнтів, обробку замовлень, підготовку товарів до відправки;
- обробка повернень – прийом та обробка повернень від клієнтів, організацію повернення товарів до постачальників;
- обробка інформації – включає в себе збір, аналіз та обробку інформації про попит на товари, рух товарів логістичним ланцюжком, стан запасів тощо .

Функції що пов'язані у цій сфері послуг наразі можуть бути відсутні.

Принципи логістичного обслуговування, які використовуються для забезпечення ефективності логістичних процесів та задоволення потреб клієнтів. Основні принципи логістичного обслуговування охоплюють такі аспекти:

1. Інтеграції – всі логістичні функції і процеси координуються та інтегруються в єдину систему. Це дозволяє забезпечити максимальну ефективність та ефективність діяльності.
2. Глобалізації – логістичні процеси та рішення здійснюються з урахуванням глобальних потреб та вимог клієнтів.
3. Забезпечення якості – головною метою є забезпечення високої якості послуг та товарів. Для цього використовуються контроль якості, стандарти та процедури.
4. Інноваційність – використовуються інноваційні технології та рішення для покращення логістичних процесів та задоволення потреб клієнтів.

5. Управління ризиками – процедури та методи для зменшення ризиків для клієнтів та бізнесу.

6. Оптимізації витрат. В процесі логістичного обслуговування необхідно прагнути до максимальної оптимізації витрат, тобто зниження витрат на кожному етапі логістичного ланцюжка без втрати якості обслуговування та задоволення потреб клієнтів.

Усі ці принципи логістичного обслуговування повинні бути застосовані в комплексі та підкреслювати взаємозв'язок та взаємодію між різними елементами логістичної системи компанії [2, с. 22].

На підприємстві логістичне обслуговування включає в себе планування, координацію та контроль руху товарів та інформації на всіх етапах постачання, що вимагає високої професійної кваліфікації та розуміння складності ланцюга постачання. Тому забезпечення якісного логістичного обслуговування є важливим елементом успіху будь-якого підприємства, що працює в умовах конкурентної ринкової економіки. Логістичне обслуговування також є важливим елементом конкурентоспроможності підприємства, оскільки впливає на рівень задоволеності клієнтів та забезпечує більш високу якість обслуговування в порівнянні з конкурентами [1, с. 210].

Загалом тур діяльність це сфера полуг і трошки

Туристична діяльність турфірми полягає в організації та наданні послуг, пов'язаних з подорожами. Сутність діяльності турфірми полягає у забезпеченні туристів всіма необхідними послугами та зручностями для здійснення подорожі. Це включає в себе:

- пошук та бронювання готелів, авіаквитків, транспорту та надання інших послуг, пов'язаних з подорожами;
- розробка туристичних маршрутів та програм подорожей;
- надання консультацій туристам щодо вибору місць для відпочинку, екскурсій та інших туристичних подій;
- організація трансферів, зустрічей та проводів туристів;
- надання інформації щодо візових та митних формальностей, страхування та інших аспектів, пов'язаних з подорожами;
- організація розважальних заходів та інших послуг для туристів [3, с. 101].

Таким чином, сутність туристичної діяльності полягає у забезпеченні повної організації та координації подорожі для туристів, що допомагає їм отримати максимальне задоволення від подорожі та зробити її якомога комфортнішою і безпечнішою.

Список літератури

1. Барвенков А.О. Логістичне обслуговування туристів *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2020. Вип. 27(2). С. 206-217.
2. Атаманчук З.А. Глобальні тенденції розвитку міжнародного туризму в структурі світового ринку послуг. *Бізнес Інформ*. 2020. №4. С. 21–27.
3. Черненко Н., Зінченко Л. Розвиток туризму як пріоритетної галузі економіки. *Підприємництво та інновації*. 2019. (8). С. 99-104.

УДК 004.4

Малініч І. П.

асистент кафедри Комп'ютерних наук,
Вінницький національний технічний університет

Томчук М. А.

к.т.н., доц. кафедри Обчислювальної техніки,
Вінницький національний технічний університет

КОНКУРС «АДМІНІСТРУВАННЯ LINUX»: ОГЛЯД ЗАВДАНЬ МИНУЛИХ РОКІВ ТА ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ

В рамках Міжнародної студентської ІТ-олімпіади IT-Universe щороку проходить конкурс "Адміністрування Linux", що присвячений вирішенню завдань з операційних систем, комп'ютерних мереж та хмарних платформ. В ході виконання конкурсу учасники налаштовують один або кілька серверів з ОС GNU/Linux. Вхідний поріг знань для участі у конкурсі спочатку складався з елементарних навичок роботи з Bash [1, с. 34] та написання шелл-скриптів, управління службами systemd, використання утиліт для роботи з мережею та конфігурування веб-серверів. Крім практичних навичок є дуже корисними також базові уявлення про те, як працюють UNIX-подібні ОС та основні протоколи моделі OSI.

З ростом вимог до системних адміністраторів, мережевих та DevOps-інженерів, серед необхідних навичок у конкурсі також є Docker та налаштування VPN-з'єднань. Протягом останніх трьох років завдання виконуються на базі хмари AWS (Amazon Web Services) завдяки можливостям платформи AWS Academy. Сам факт використання хмари AWS для виконання завдань учасниками також вимагає навичок роботи з ними. Таким чином завдання [2] з року в рік ставали все складнішими та складнішими. Складність завдань також диктувалась здібностями найсильніших учасників.

Оскільки конкурс створений для заохочення учасників до опанування нових технологій, частина завдань має бути доступною для виконання початківцями. Саме тому існувала потреба у пошуку розумного балансу між легкими, середніми та важкими завданнями. Ситуація змінилась з появою інтелектуальних чат-ботів. На момент написання публікації у діалогах використовувалась модель GPT-3, оскільки саме вона в даний момент найактивніше використовується студентами українських ЗВО [3].

За допомогою інтелектуальних чат-ботів можна як швидко знайти варіанти рішення завдання, так і згенерувати готовий скрипт чи код конфігурації для їх рішення. З цього можна зробити висновок, що у найближчому майбутньому ручне створення коду конфігурації та скриптів зникне як явище [4]. Саме тому як для проведення подібних заходів, так і для розробки лабораторних та практичних робіт з суміжних дисциплін необхідно буде змістити фокус на завдання, в яких необхідно шукати рішення проблем та проявляти інженерний підхід. Іншим питанням є

складність алгоритмів та засобів, що мають використовуватись для перевірки таких завдань.

Для створення нових студентських завдань, необхідно проводити аналіз завдань, вирішення яких вимагатиметься від інженерів у цій сфері роботодавцями. Однак необхідно зважати на еволюцію інженерних ролей, які працюватимуть із хмарами, оскільки у майбутньому хмари ставатимуть дедалі більше самодостатніми [5], оскільки такі сервіси як AWS Elastic Beanstalk еволюціонуватимуть та візьмуть на себе більше завдань, які зараз виконують інженери. Це буде траплятись зокрема тому, що у хмарних AI-сервісів розвиваються взаємозв'язки з іншими хмарними сервісами. Зараз це можна спостерігати зокрема на прикладі генерації коду для Ansible [6].

Отже для подальшого розвитку таких змагань як "Адміністрування Linux", а також лабораторних та практичних з хмарних платформ необхідно переймати досвід використання нових підходів до автоматизації конфігурування та адміністрування хмар. Висловлюємо подяку Організаційному комітету Міжнародної студентської IT-олімпіади IT-Universe за надані аналітичні дані.

Список літератури

1. В.М. Черевик, Л.І. Танцюра, С.С. Коротков, В.О. Сосновий. Операційна ситема Linux: принципи роботи з файловою системою : навч. посіб. Київ, 2021. 147 с.
2. IT-Universe: Завдання конкурсу "Адміністрування Linux" (попередні роки) [сайт]. URL: <https://linux.it-universe.org/tasks/>.
3. Новий студент у групі: які можливості несе ChatGPT для освітнього процесу? *Український Католицький Університет*: [сайт]. URL: <https://ucu.edu.ua/news/novuj-student-u-grupi-yaki-mozhlyvosti-nese-chatgpt-dlya-osvitnogo-protsesu/>, дата доступу: 10/06/2023.
4. В. Entzmann. ChatGPT vs DevOps. [website]. URL: <https://www.dbi-services.com/blog/chatgpt-vs-devops/>, last accessed: 10/06/2023.
5. A. Shaji George, A.S. Hovan George, A.S. Gabrio Martin. A Review of ChatGPT AI's Impact on Several Business Sectors. *Partners Universal International Innovation Journal (PUIJ)*, 01(01), pp. 9–23, 2023. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7644359>.
6. How ChatGPT Can Speed Up DevOps By Writing Ansible [website]. URL: <https://www.valewood.org/how-chatgpt-can-speed-up-devops-by-writing-ansible/>, last accessed: 10/06/2023.

UDK 616.311.2-002

Oktysiuk Y. V.

Candidate of medical sciences, associate professor
Associate professor of the Pediatric Dentistry Department
Ivano-Frankivsk National Medical University

Cherepiuk O. M.

Candidate of medical sciences, associate professor
Associate professor of the Pediatric Dentistry Department
Ivano-Frankivsk National Medical University

Avakov V. V.

Candidate of medical sciences, assistant
Assistant of the Pediatric Dentistry Department
Ivano-Frankivsk National Medical University

PREVALENCE AND SEVERITY OF PLAQUE-INDUCED GINGIVITIS IN CHILDREN OF IVANO-FRANKIVSK REGION

Actuality. Plaque-induced gingivitis (PIG) is extremely common in children and adolescents and it affects more than 80% of the children 10-12 years old. The prevalence of inflammatory diseases of periodontal tissues among children of Ukraine at the age of 12-17 reaches 90%, and in 9.7% of adolescents aged 13-18 years, symptoms of periodontitis are already observed. In 10 years old schoolchildren without general somatic pathology the prevalence of gingivitis reaches 69%, among 12-years - 77%, and at the age of 15 years - already 87 % [1. c. 41].

The high prevalence of periodontal diseases is the result of the complex influence of social, demographic and economic factors. The severity, extent, and progression of plaque-induced gingivitis at specific sites or at the entire mouth vary between individuals and can be influenced by local (predisposing) and systemic (modifying) factors. Insufficient attention to the timely detection and elimination of gingivitis in children contributes to an increase in the frequency and severity of periodontal disease in adults [2. c. 2664].

The purpose of the study was to determine the prevalence and severity of gingivitis in children of the Ivano-Frankivsk region for further planning of effective treatment and prevention measures.

Materials and methods. A dental examination was carried out in 1087 children aged 6 to 15 in the Ivano-Frankivsk region. The condition of periodontal tissues was assessed using the papillary-marginal-alveolar index (PMA) modified by Parma (1960). Statistical calculations were carried out in Microsoft Excel 2010 using parametric methods.

Results and its discussion. The prevalence of PIG in children was (47.47 ± 1.52) %. With age, the prevalence value increases and reaches its maximum value in children aged 15 years, amounting to (78.3 ± 4.02) %. A mild degree of PIG in children was observed in (70.35 ± 2.01) % cases of the disease, medium degree – in (24.81 ± 1.9) % and severe, respectively, in (4.85 ± 0.95) %. An analysis of the dynamics of changes in the severity of periodontal tissue damage indicates an increase with age in the proportion of children with an average degree of gingivitis, minimal (8.0 ± 5.54) in children of 8 years old to a maximum value (36.14 ± 5.31) % in 15 years old children. The largest number of children with a severe degree of PIG was recorded in adolescents of 15 years of age and amounted to (10.84 ± 3.43) %.

Conclusions: The peak incidence of gingivitis is observed in 8-9 year old children, which is obviously associated with a low level of oral hygiene at this age. The identified features in the prevalence and intensity of PIG in children of the Ivano-Frankivsk region should be taken into account when planning effective regional prevention of dental diseases.

Reference

1. Малий Д.Ю., Антоненко М.Ю. Епідеміологія захворювань пародонта: віковий аспект. *Клінічна медицина*. 2013. № 4 С.41-43.
2. POPA Ș., PĂUNICĂ S., GIURGIU M.C. et all. Dental biofilm-induced gingivitis in children and adolescents. A literature review. *Romanian Biotechnological Letters*. 2021. 26(3). P 2664-2670.

УДК 615.6+616–091.8:616–099

Курділь Н. В.

к.мед.н., заступник директора з наукових та клінічних питань
державного підприємства «Науковий центр превентивної токсикології,
харчової та хімічної безпеки імені академіка Л. І. Медведя
Міністерства охорони здоров'я України»

ОСОБЛИВОСТІ ПАТОГІСТОЛОГІЧНИХ ЗМІН У ЦІЛЬОВИХ ОРГАНАХ І СИСТЕМАХ У ОСІБ, ПОМЕРЛИХ ВНАСЛІДОК НАРКОТИЧНИХ ОТРУЄНЬ (ПЕРЕДОЗУВАНЬ)

Системні і органотоксичні токсичні ефекти, що формуються внаслідок споживання опіюїдних наркотиків «нових» поколінь, вкрай різноманітні і поширюються далеко за межі нервової системи, тому причини смерті наркоспоживачів також є різноманітними [1, 2]. Визначення причин смерті при наркотичних передозуваннях ґрунтується на широкому спектрі даних, які збираються під час клінічних досліджень і судово-медичної експертизи.

Проведений ретроспективний аналіз даних медичної документації 164 пацієнтів, померлих у КНП «Київська міська клінічна лікарня швидкої медичної допомоги» внаслідок отруєнь опіюїдами (героїн, метадон, фентаніл та ін.) за період 2017-2021 рр.; проаналізовані дані секційних і мікроскопічних досліджень тканин (легень, нирок, міокарду, головного мозку, печінки, селезінки) 28 осіб з наркотичними передозуваннями за участі опіюїдів, померлих поза лікарнями за аналогічний період. Препарати досліджувалися за допомогою мікроскопа Olympus CX 41 у прохідному світлі, при збільшенні в 40, 100 та 400 разів.

За даними патогістологічних досліджень у 89 випадках (54,2 %) були виявлені зміни, характерні для системної запальної реакції і хронічного запального процесу, у тому числі – сепсису. Спостерігалися ознаки порушення мікроциркуляції різного ступеня у всіх досліджуваних органах: наявність сладж-синдрому; фібринових і змішаних тромбів в дрібних судинах; крайового стояння лімфоцитів і лейкоцитів; їх перивазального розташування; пошкодження ендотеліоцитів; відшарування їх від базальної мембрани; пікнотичної зміни в ядрах ендотеліальних клітин.

Під час дослідження головного мозку визначалися помірного ступеню периваскулярний і перицелюлярний набряк, різке повнокров'я судин мікроциркуляторного русла з наявністю сладж-феномену і поодиноких фібринових і змішаних тромбів в дрібних судинах; в окремих полях зору спостерігалася лімфолейкоцитарна інфільтрація судинної стінки перивазальним розташуванням

еритроцитів і нечисельними лейкоцитами; дрібні вогнища крововиливу в тканини головного мозку; дистрофія окремих нейронів; набряк і повнокров'я судин довгастого мозку. В судинах головного мозку спостерігалися дистрофічні зміни ендотелію, дезорганізація сполученої тканини та склероз їх стінок. Зміни в нейронах демонстрували дистрофію: хроматоліз, каріо- та цитоліз, розпад відростків, з наступним зональним їх зниканням.

У випадках швидкої смерті (до 6 годин з моменту госпіталізації) у легенях спостерігалось повнокров'я, крововиливи в альвеоли, набряк міжальвеолярних перетинок, піниста набрякова рідина в альвеолах; десквамація альвеолоцитів, обструкція отворів дрібних бронхів та бронхіол десквамованими епітелієм слизової оболонки.

При дослідженні нирок виявлялися: різке повнокров'я мозкового і коркового шарів; клубочки з помірним повнокров'ям капілярних петель; проксимальні і дистальні каналці із ознаками зернистої дистрофії епітелію; набряк епітелію судин мікроциркуляторного русла; ознаки стазу і сладж-феномену.

При дослідженні міокарду спостерігалось різке повнокров'я судин (еритроцитарністази, сладж-феномен), крайове стояння лімфоцитів і поодиноких лейкоцитів з перивазальним розташуванням; хронічний дифузний, переважно лімфоцитарний міокардит.

У печінці у всіх випадках виявлявся порталний мононуклеарний гепатит із значним вмістом в інфільтратах лімфоцитів і макрофагів, або з формуванням лімфомакрофагальних гранулом у паренхімі печінки, іноді з появою гермінативних центрів. Особливістю такого гепатиту є те, що він не має ознак фіброзу порталних трактів.

При дослідженні селезінки спостерігалось: повнокровна червона пульпа; гіперплазія частини лімфоїдних фолікулів з утворенням великих гермінативних центрів з макрофагальною реакцією всередині; гіперплазія лімфоїдних фолікулів із утворенням великих гермінативних центрів з макрофагальною реакцією, що є ознакою антигенної стимуляції та морфологічним субстратом гуморального імунітету.

Результати клінічних і патогістологічних досліджень яскраво демонструють, наявність у наркоспоживачів різноманітної супутньої патології багатьох органів і систем (легень, серця, печінки, нирок та ін.), що посилює токсичну дію наркотиків і обумовлює особливості тонатогенезу.

Дослідження клініко-гістологічних паралелей у випадках раптової смерті внаслідок наркотичних отруєнь (передозувань) дозволить підвищити рівень наших знань про механізми тонатогенезу і сприятиме визначенню ефективних заходів попередження передчасної смерті.

Список літератури

1. Degenhardt L., Bucello C., Mathers B., Briegleb C., Ali H., Hickman M., McLaren J. Mortality among regular or dependent users of heroin and other opioids: a systematic review and meta-analysis of cohort studies: mortality among opioid users. *Addiction*. 2011; 106:32–51.

2. Degenhardt L., Larney S., Randall D., Burns L., Hall W. Causes of death in a cohort treated for opioid dependence between 1985 and 2005: mortality among opioid-dependent people. *Addiction*. 2014; 109:90–99.

Білик Н. І.

д-р пед. н., доцент,
професор кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти,
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА XXI СТОЛІТТЯ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Розробленням системи неперервної освіти XXI століття займаються як наукові працівники, так і педагоги-практики.

Неперервна освіта – це сукупність засобів, способів і форм здобуття, поглиблення й розширення загальної освіти, професійної компетентності, культури, виховання, громадянської і моральної зрілості. Іноді в літературі вживається ще поняття «освіта протягом усього життя» (англ. *lifelong education*), «продовжена освіта (англ. *continuing education*)» [6].

Метою неперервної освіти XXI століття є становлення й розвиток особистості як у періоди її фізичного і соціально-психологічного дозрівання, розквіту й стабілізації життєвих сил і здібностей, так і в періоди старіння організму, коли на перший план висувається завдання компенсації сил і можливостей, що втрачаються. Фахівці засвідчують, що до найважливіших особливостей системи неперервної освіти необхідно віднести: фундаменталізацію освіти; випереджувальний характер освіти; підвищення рівня доступності системи освіти для населення. При цьому дещо змінюється технологія навчання: значно зростає тривалість і значущість етапів самоосвіти в загальній системі неперервної освіти; особливу роль відіграють засоби інформаційних і телекомунікаційних технологій навчання; посилюється роль принципу індивідуалізації навчання, реалізації індивідуальних освітніх траєкторій для кожного, хто навчається; ініціюється перехід від дисциплінарно орієнтованої системи навчання до проектно-креативної [5].

Як варіанти здобуття неперервної освіти виокремлюють такі форми освіти: дистанційну, здобуття освіти на робочому місці, дуальну форму здобуття освіти. На часі повномасштабної війни з РФ, безумовно, є переваги дистанційної освіти. А це: впевнене та своєчасне оволодіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями; дозволяє навчатись в іноземних закладах освіти; можливість здобувача освіти не прив'язуватись до терміну засвоєння навчальної програми, тобто можливість збільшити або зменшити час засвоєння навчальної програми; можливість засвоєння навчальної програми в зручний час і в комфортних для здобувача освіти умовах [1, с. 6].

Однак, на думку деяких учених, неперервна освіта не може розглядатись тільки як варіант чинної на сьогодні освітньої системи чи обмежуватись аналізом освіти дорослих. Йдеться не лише про компенсацію можливих недоліків базової освіти та прискорення професійної адаптації робітників і спеціалістів до виробничо-технологічних умов і потреб різних галузей народного господарства, які постійно змінюються. Ці завдання самі по собі досить важливі й вирішуються за допомогою системи підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів – складника системи єдиної системи освіти.

Сьогодні найважливішим завданням саме неперервної освіти визнається створення умов для всебічного гармонійного розвитку кожної людини незалежно від віку, попередньо здобутої професії або спеціальності, місця проживання, але з

обов'язковим урахуванням її індивідуальних особливостей, мотивів, інтересів, ціннісних настанов: «метою неперервної освіти є розвиток особистості в періоди як її фізичного і соціально-психологічного дозрівання, розквіту і стабілізації життєвих сил і здібностей, так і старіння організму, коли на перший план висувається завдання компенсації функцій і можливостей, що втрачаються» [3].

Погоджуюся з Н. Ничкало, про започаткування міжнародних і всеукраїнських наукових проєктів із проблем неперервної педагогічної освіти. У зв'язку з цим в Україні набувають особливої актуальності дослідження проблем андрагогіки, педагогіки праць, акмеології, формування професійної культури, етики, потреби у постійному самовдосконаленні, професійній творчості та соціальній відповідальності. Світова тенденція неперервної освіти зумовлює необхідність, щоб у підготовці педагогів відбулася докорінна переорієнтація, спрямована на здобуття ними необхідних знань і навичок, котрі дозволять їм справитися з новими вимогами. Під впливом соціальних та інших змін, які відбуваються у суспільстві і справляють вплив на розвиток системи освіти, виникає потреба постійно підвищувати і модернізувати знання і навички вчителів і розуміння ними проблем сучасності. Зрозуміло, що це об'єктивно зумовлює зміни у змісті та методології підготовки вчителів і водночас підтверджує необхідність прийняття такого підходу, згідно з яким провідним завданням стає підвищення професійної кваліфікації вчителів упродовж усієї їхньої кар'єри [4, с. 14].

Для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України необхідне розроблення моделей неперервного професійного зростання рівня компетентності педагогічних працівників. Підтвердженням цього є інноваційна діяльність інститутів післядипломної педагогічної освіти та академій неперервної освіти, які мають потужний інформаційний, науковий, методичний, навчальний і просвітницький потенціал, який сприяє демократичним перетворенням у державі, у кожному регіоні зокрема [1; 2; 4].

Отже, важливою є підтримка цих інституцій з боку їхніх власників, розвиток матеріально-технічної бази, поповнення сучасною науковою та методичною літературою, належне фінансування.

Без досконалої системи неперервної освіти неможливе здійснення модернізації та реформування освіти в Україні XXI століття.

Список літератури

1. Верімієнко Вадим. Неперервна освіта в розрізі форм навчання. *Неперервна педагогічна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Умань, 29 квіт. 2021 р. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини [та ін.] ; [голов. ред. Муковіз О. П ; редкол.: Бахмат Н. В., Якимчук Б. А., Безлюдний О. І. [та ін.]. Умань, 2021. С. 5–7.

2. Гуманістичні ідеї: від Григорія Сковороди до сучасного педагога-новатора в системі неперервної освіти : колект. наук. монографія / за наук. ред. Білик Н.І.; редкол. : Зелюк В. В., Кириченко М. О., Пилипенко В. В., Рябова З В. та ін. Полтава : ПАНО ім. М. В. Остроградського, 2023. 542 с. DOI: <https://doi.org/10.33272/M2023-1> URL: http://pano.pl.ua/images/FILES/pidrozdzily/kafedra_pedmaisternosti/biblioteka/monografiia_skovoroda_2023.pdf

3. Неперервна освіта як світова тенденція. URL: https://pidru4niki.com/1529052755044/pedagogika/neperervna_osvita_svitova_tendentsiya

4. Ничкало Н. Г. Андрагогічні засади професійного розвитку сучасного педагога. *Неперервна педагогічна освіта XXI століття*: зб. матеріалів XVII Міжнародних педагогічно мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької / [наук. ред.: Г. І. Сотська, М. П. Вовк]. Вип. 3 (15). Київ : Талком, 2020. С. 12–16.

5. Ситніков О. П. Неперервна освіта – парадигма XXI століття. *Вісник післядипломної освіти*. 2015. Вип. 15. С. 134–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2015_15_14

6. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / за ред. З. Н. Курлянд. Київ : Знання, 2012. 390 с.

UDC 81'244.6:37.019

Vovk O. I.

Doctor of Pedagogy, Professor,
Professor of the Department of English Philology
and Methods of Teaching the English Language,
Cherkasy National University named Bohdan Khmelnytsky

CLIL vs. CONVENTIONAL FRAMEWORKS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

This paper cursory outlines the teaching models compatible with CLIL-methodology.

CLIL (content and language integrated learning) implies teaching a subject through the medium of a target or foreign language (FL). Nevertheless, CLIL poses a question concerning the models of learning within its framework.

The most ubiquitous model applied in FL Pedagogy is the *PPP-model*, which stands for Presentation – Practice – Production. It presumes that learners cannot use language features for communicative purposes unless they have drilled them firmly under controlled conditions [3, p. 39]. Teachers successfully apply this model, though it is considered that students do not necessarily succeed in transferring the practised language material into immediate communicative usage outside FL classrooms [1].

Another framework with a subsequent methodological structure is the *ESA model* that stands for Engage – Study – Activate. It gives teachers the flexibility to conduct a classroom in an organized and productive way. ESA is believed to be perficient when it comes to teaching a FL, because it keeps students interested, motivated and engaged. Engaging students involve using realia, doing discoveries, acting out, employing challenging and incentive questions to get students thinking and speaking in a FL. The study phase can comprise a number of activities: training speech patterns, drilling, completing gap-filling exercises, doing matching work, and practising conversations. The activate phase may incorporate class discussions, small group or pair debates, role-plays, story building, simulations, etc. The activating phase implies students' putting to work the stuff they have learned in the study phase. By activating the students, the teacher will observe how well they have assimilated the material that has been discussed in the classroom [3, p. 39–40].

There is also another *model*, which can be successfully employed within CLIL-framework: it implies *movement from usage of language to its understanding*, that is instead of starting with language, a lesson revolves around students' understanding content or accomplishing a definite communicative task [6, p. 83]. In addition, in case a language issue is encountered in content, the teacher draws the students' attention to it and comments on it. At a later point, the appropriate activities are introduced, which emphasize that issue in the TL [5, p. 162]. This model seems to foster a very close framework of learning as CLIL does.

One more widely-promoted *model* presumes *productive practice* prior to acquiring the full understanding of language features. Such a framework can conduce to automation of language, which will turn students' attention to communication. Following the need to focus on language features within communication, such practice is meaningful, not decontextualized or mechanical [3, p. 41].

The idea to start learning language with its production is highly favoured by the active CLIL proponent Ph. Ball, who metaphorically advocates ‘throwing students into the deep end of the pool’ of communication, insisting that in CLIL production should come first. Moreover, he asserts that in CLIL, the preferable model could be delineated as **Production – Practice – Presentation**, where the language is focused on later but bounden in context [2, p. 61].

In CLIL, there appear to be four basic types of activity that can assist students to progress both communicatively and cognitively. They are aimed at: enhancing peer communication; helping to develop reading strategies; guiding student oral and written production; engaging higher cognitive skills [1; 2, p. 126; 7]. Moreover, such activities implement academic, intellectual, cognitive, and social-emotional engagement of learners [4].

To summarize, CLIL can be successfully used in the classrooms in combination with other frameworks, which provide diversified learning activities ensuring incremental content and language acquisition. The role of the teacher is very important in this process, since he/she not only provides quality instruction, but also facilitates and guides students on their path to content and FL mastery.

References

1. Ball, Ph. CLIL. URL: <https://www.onestopenglish.com/clil/article-activity-types-in-clil/500800.article>
2. Ball, Ph., Kelly, K. & Clegg, J. Putting CLIL into Practice. Oxford : OUP, 2015. 320 p.
3. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. Edinburgh Gate, Harlow : Pearson Education Limited, 2007. 448 p.
4. Kang, R. Engagement is Everything: Three Pillars of Student Engagement. URL: <https://cpet.tc.columbia.edu/news-press/engagement-is-everything-three-pillars-of-student-engagement>
5. Loschky, L. Comprehensible Input and Second Language Acquisition: What is the Relationship? *Studies in Second Language Acquisition*. Illinois : Cambridge University Press, 1994. Vol. 16. No. 3. 1994. P. 303–323.
6. Vovk, O. (2017) Foreign Language Acquisition: A Communicative and Cognitive Paradigm. *Science and Education*. Науково-практичний журнал Південноукраїнського Національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Issue 6. P. 81–85.
7. Vovk, O. CLIL in University Methodological Classrooms. Unpublished manuscript. 2022. 21 p.

УДК 37.013

Козубовська І. В.

д.пел.н., професор, завідувач кафедри
загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет,

Булеза Б. Я.

аспірант,

Палкуш В. П.

аспірант

ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ДО РОБОТИ З ДЕВІАНТНИМИ НЕПОВНОЛІТНИМИ В США

Проблема девіантної поведінки неповнолітніх та її профілактики є надзвичайно актуальною не тільки в Україні, але й багатьох зарубіжних країнах, зокрема, в США,

де накопичено значний досвід професійної підготовки фахівців до роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки.

Найбільш активну участь у роботі з проблемними дітьми в США беруть соціально-педагогічні працівники (соціальні педагоги, соціальні працівники). Їх підготовка здійснюється на 3 рівнях: бакалавр, магістр, доктор. Якщо бакалаври і магістри залучені в основному до практичної діяльності, то докторський рівень більше стосується участі у науково-дослідній роботі.

Рівень бакалавра соціальної роботи передбачає обов'язкове вивчення таких блоків дисциплін: загальнотеоретичні і природничо-наукові, загально-професійні та спеціалізовані. Навчальний план підготовки бакалавра зазвичай розрахований на 4 роки за денною формою навчання. Перші 2 роки вивчаються загальноосвітні предмети: англійська мова, іноземні мови, гуманітарні дисципліни, математика, природничі науки та інформатика. Далі студент планує під керівництвом викладача-консультанта проходження спеціалізованої навчальної програми з блоку загально-професійних дисциплін.

Блок загально-професійних дисциплін включає в себе такі курси: «Практика соціальної роботи», «Політика соціального забезпечення», «Поведінка людини у соціальному середовищі», «Методи соціальних досліджень», «Цінності і етика соціальної роботи», «Культурна різноманітність», «Соціальне і економічне право», «Групи ризику» та ін. [1].

Всі курси навчання майбутнього бакалавра можна розподілити на 3 групи: базові (загальна освіта в різних сферах), основні (загально-професійні) і курси за вибором. Курси за вибором дають можливість студентам знайомитися з різноманітними галузями знань, серед яких правознавство, геронтологія, медицина, психологія, дитяча та сімейна соціальна робота, соціальна робота в сільській місцевості, екстрене втручання або сексологія.

Блок основних курсів (загально-професійні дисципліни) включає 6 груп дисциплін. Перша група – підготовка до соціальної роботи: «Вступ до соціальної роботи», курси за вибором, практичні заняття-тренінги, спостереження за роботою соціальних агентств та ін. Друга група – дослідження взаємозв'язку поведінки людини і соціального середовища: курс «Поведінка людини і соціальне середовище». Студенти вивчають поведінкові моделі і особливості людей різної віри, раси, статі, культури. Третя група – практичні курси: вивчаються ролі і функції соціальних працівників. Заняття базуються на використанні методу вирішення проблем. В процесі навчання студенти відвідують різні соціальні агентства, що дозволяє їм в подальшому вибрати місце проходження практики. Четверта група – соціальна політика: вивчення історії соціальної політики та соціальних програм, їх впливу на зміни в суспільному житті, планування соціальної політики. П'ята група – наукові дослідження: студенти виконують невеликі наукові проекти, готують доповіді і матеріали для публікації, вивчають основи проведення наукової роботи та використання отриманих даних в практичній діяльності. Також ця група дисциплін передбачає вивчення курсу «Статистики». Шоста група – практика: практичне навчання на базі агентства і паралельне вивчення дисципліни «Практикум із соціальної роботи».

Бакалаври соціальної роботи повинні вміти працювати з різними групами клієнтів, для цього вони отримують універсальну підготовку.

Рівень магістра забезпечує підготовку до спеціалізованої практичної діяльності (соціальні працівники: медичні, дитячі та сімейні, із захисту прав дитини, судові та інші, які працюють з девіантними неповнолітніми). Магістри вивчають тільки професійно-спрямовані дисципліни (1 - 2 роки на денній формі і 4 роки на заочній

формі навчання). Деякі посади в сфері соціально-педагогічної роботи передбачають наявність ступеня магістра.

Важливе значення надається практичній підготовці, яка займає орієнтовно 50% навчального часу і відбувається в різних соціальних агентствах. Практична підготовка також включає практикум – заняття, які проводяться висококваліфікованими фахівцями-практиками один раз в тиждень під час проходження практики.

В сучасній вищій школі США у процесі підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери використовують різні технології і методи навчання: технологія проблемного навчання, особистісно-орієнтована технологія, персоналізоване, індивідуалізоване (або тьюторське) навчання, технологія групової навчальної діяльності, навчання як дослідження, інтерактивні технології, інформаційні технології, технологія концентрованого навчання, портфоліо, кейс-метод, дистанційне навчання, консультування та ін. [2].

Слід відзначити, що характерною рисою організації освітнього процесу в США є комплексність у використанні технологій і методів.

Список літератури

1. Козубовська, О. Байбакова, С. Шпеник. Підготовка соціальних працівників США до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності: монографія. Ужгород: ПП «АУТДОР-ШАРК», 2016. 200 с.

2. McCune, S. Achieving educational excellence: The Agenda for the first decade of the XXI century. *Transforming education*. 2000. No.4. P. 7 - 14.

УДК 371.3

Пастушенко А. С.

канд. техн. наук.

доцент кафедри прикладної механіки та технічного сервісу
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Методика викладання – це прикладна наука, що означає, що у самому процесі навчання теорія та практика повинні поєднуватись не випадково, а у розумних пропорціях. Якщо вивчається складний матеріал, то під час роботи над ним переважає теорія: пояснення, розмірковування, дискусія та інші методи вивчення теорії. Коли вивчений новий матеріал закріплюється, формування в студентів відповідних вмінь та навичок вимагає його практичного освоєння, виконання вправ [3].

Інтенсивний розвиток умов у суспільстві ставить підвищені вимоги до якості підготовки та професійного розвитку фахівців у вищих навчальних закладах. У навчанні виділяють три основних елемента: знання, які накопичуються завдяки вивченню технічної літератури; вміння, здатність правильно викладати свою думку; та професійні навички. Зазначені елементи виступають з боку викладача як вроджені складові змісту навчання, а з боку студентів - як результати освоєння. Знання, вміння та навички тісно пов'язані між собою і природним чином вдосконалюють навчальний процес.

Технічні дисципліни відрізняються від гуманітарних тим, що при їх викладанні доводиться користуватися термінологічним та ілюстративним матеріалом різного рівня, починаючи від формул, схем, малюнків до графіків та баз даних.

При формуванні знань у студентів, важливе значення має вміння передати необхідні знання, дані студентам. Наприклад, у фізиці та стандартизації необхідно наводити числові дані з дуже високою точністю після коми, але іноді це ускладнює розуміння, аналіз та виведення цих самих числових даних.

Кожен студент, який навчається на технічних спеціальностях, повинен навчитися користуватися навчальною та технічною літературою, вміти обробляти експериментальні дані після статистичної обробки, приводячи їх до дуже високої точності [1].

Важливою частиною освіти є навчання студентів самостійно мислити, приймати і освоювати викладений матеріал. Майбутнє потенційних фахівців нашої країни в основному залежить від самостійних занять студентів та компетентності викладачів.

Викладання спеціальних дисциплін у вищих навчальних закладах включає в себе вивчення можливостей і способів вивчення обраних дисциплін на професійному рівні, ознайомлення з сучасними методиками навчання та можливість отримання доступних навичок їх застосування, а також розробку методів контролю знань студентів у спеціальних дисциплінах. Процес навчання у вищих навчальних закладах повинен стимулювати студентів (бакалаврів, спеціалістів, магістрів та інші) використовувати отримані знання на практиці та вирішенні поставлених завдань. Також важливо грамотне викладання тем своєї дисципліни вищим навчальним закладом викладачем. Педагог повинен враховувати індивідуальні особливості студентів, їх вік та ступінь навантаження [2].

Існують два основних методи, які ми виділяємо та використовуємо в навчанні технічних дисциплін.

Інертний метод, який використовується при навчанні студентів усіх курсів і спеціальностей, спрямований на аудиторне прослуховування лекцій, при цьому студенти виконують пасивну роль слухачів, а викладач виступає активною особою, керуючи ходом заняття. Цей метод викладання, за оцінками сучасних педагогічних технологій, цей метод викладання є найменш ефективним, але іноді він може добре працювати у викладачів з великим досвідом та при роботі зі студентами, які мають чітко визначені цілі, спрямовані на глибоке вивчення відповідних дисциплін.

Інтенсивний метод, в якому студенти не є пасивними слухачами, а активними учасниками заняття. У цьому методі викладач і студенти перебувають на рівних правах. Студенти можуть задавати питання і вести активний діалог з викладачем.

Кожний викладач з роками обирає кілька ефективних методик викладання, які використовує для навчання студентів, з метою того, щоб після проходження навчальних дисциплін студенти змогли застосовувати їх на практиці, вміли швидко вирішувати поставлені завдання і швидко знаходити правильні рішення при потребі екстремального вирішення. Я переважно використовую інертний метод і метод проектів, хоча багато фахівців вважають, що інертний метод є найменш ефективним у викладанні та передачі знань студентів, але для мене цей метод є найоптимальнішим, оскільки протягом років він показав, що така методика сприяє глибокому вивченню дисциплін. Друга методика - метод проектів, де студенти працюють самостійно без безпосередньої участі викладача, а викладач виступає посередником, допомагаючи направляти студентів у потрібному напрямку, а всю роботу з підготовки теми дисципліни виконують студенти самостійно.

Ефективна педагогічна стратегія викладання забезпечує поєднання інтересів як викладача, так і студентів, на основі поєднання необхідності вивчення спеціальної дисципліни з позитивною мотивацією до освоєння даного курсу. Ефективність і якість проведення заняття з предмету визначається професійним талантом та методичним майстерством викладача. Він повинен вміти у кожному конкретному

випадку з усього розмаїття існуючих форм, методів і засобів навчання обрати найбільш раціональні, з урахуванням специфічних особливостей контингенту студентів, особистого рівня підготовки та свого практичного досвіду.

Список літератури

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Київ: Центр наук. л-ри, 2003. С. 146-176.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підруч. 3-є вид. виправ. Київ : Академвидав, 2015. 304 с.
3. Романова Г. М., Артюшина М. В., Слатвінська О. А. Педагогічні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників: довідник. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2015. 87 с.

УДК 378.22:347.77+347.78

Попадич О. О.

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»

Кузьма І. М.

аспірант спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»

Мельник О. В.

аспірантка спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»

ВИВЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Глобалізаційні процеси зумовлюють запровадження цифрових технологій, створюють нове середовище для правового регулювання і потребують відповідних законодавчих рішень [1, с. 18]. Майбутні фахівці мають володіти правовими знаннями щодо захисту інформації, інтелектуальної власності та авторського права. Необхідним елементом доступу майбутніх фахівців до права є правова освіта. Одна з її ознак – їх обізнаність із життєво необхідними юридичними законами, а також уміння і навички їх використання у повсякденному житті [2, с. 273]. Оскільки розвиток магістратури в системі вищої професійної освіти є одним із напрямів підготовки висококваліфікованих науково-педагогічних працівників [3], то вивчення інтелектуальної власності, на нашу думку, є умовою професійної підготовки магістрів. Зазначимо, що проблема запровадження в навчальні програми дисципліни «інтелектуальна власність» актуальна не тільки в Україні, але й у інших державах світу. Її важливість полягає у прогресивному розвитку технологій, інформатизації, вільному доступі до кіберпростору тощо [4, с. 67].

Актуальність проблеми відображена в положеннях Указу Президента України «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України», Указі Президента України «Про національну програму правової освіти населення» та інших

нормативних документах. У науковій літературі необхідності вивчення студентами інтелектуальної власності у закладах вищої освіти та питанням законодавчого регулювання в цій сфері приділяють увагу такі вчені як О. Ісаєнко, С. Мосов, А. Поліщук, О. Стороженко, О. Німко та інші, які одноставно дійшли консенсусу щодо необхідності формування компетентностей у цій сфері спеціалістами різних напрямів підготовки [5, с. 75]. Аналіз джерел проблем вивчення інтелектуальної власності як однієї з умов підготовки магістрів до професійної діяльності показує, що ця проблема завжди перебуває в полі зору дослідників, проте дослідження інтелектуальної власності як умови підготовки магістрів до професійної діяльності недостатнє. У процесі роботи застосовували такі наукові методи, як спостереження, анкетування, бесіда, аналіз результатів діяльності та аналіз відповідної літератури, навчально-програмної документації з вивчення інтелектуальної власності та аналіз професійних та освітніх стандартів.

Основною нормативною базою захисту інформаційних прав громадян є Конституція України [6], Закон України «Про інформацію» [7] та Цивільний кодекс України [8]. Основною складовою багаторівневої освіти, що забезпечує підготовку кадрів до роботи у системі вищої школи, економіки, управління, інформатики, розробки нової техніки та технологій, є магістратура. Її основна ознака — професійне формування фахівця з поглибленими знаннями та вміннями, які дають можливість самостійно на високому рівні виконувати професійну діяльність. Закон України «Про вищу освіту» [9] визначає, що навчання в магістратурі має забезпечити здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю, загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності. Тому освітні програми підготовки фахівців повинні мати контекстно-професійну спрямованість їхніх змісту, форм та методів роботи. Зміст освітньо-професійних програм підготовки фахівців формується на основі встановлених компетентностей (загальних і спеціальних (фахових, предметних)) та результатів навчання. На магістерському рівні надається поглиблена підготовка із загального та професійного циклів, формується готовність і відповідні компетентності для виконання виробничих завдань на основі якісно нових знань та науки [10].

Для розвитку правової освіти та вдосконалення загальної правової культури людей Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову «Про національну програму правової освіти населення» [11]. З огляду на це у більшості освітніх програм Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» впроваджені навчальні дисципліни «Інтелектуальна власність та авторське право», «Інтелектуальна власність», «Право інтелектуальної власності», «Інтелектуальна власність в освіті» [12], які мають важливе значення у фаховій підготовці магістрів, оскільки навчання спеціалістів нового типу вимагає знань у сфері інтелектуальної власності та авторського права.

Сучасна освіта з кожним днем усе більше і більше потребує використання мережі інтернету. Дистанційний формат роботи з домашніх комп'ютерів та ноутбуків потребує більш серйозного вивчення положень норм права. З огляду на надзвичайне зростання застосування інформаційно-комп'ютерних технологій проблемою стає дотримання встановлених норм права охорони об'єктів інтелектуальної власності. Тому постає питання формування компетенцій у сфері дотримання авторських прав майбутніми фахівцями та впровадження системного вивчення елементів інтелектуальної власності в умовах постійного застосування інформаційно-комунікативних технологій. Магістри зобов'язані освоїти базові знання правових

засад охорони результатів інтелектуальної діяльності, які сприяють генерації синтезу професійних якостей, формують нове особисте ставлення до професійної діяльності. У компетентність фахівця мають закладатися мінімальні «знання-елементи» правових інституцій, що дозволяють ототожнювати себе як автора-власника інноваційного продукту, сприяють охороні та захисту власних інтелектуальних прав, інтелектуальної власності.

Незважаючи на те, що сьогодні значну увагу приділяють проблемам правової охорони інтелектуальної власності, важливим залишається те, що встановлені у Цивільному кодексі України способи захисту прав на результати інтелектуальної діяльності потребують подальшого удосконалення в частині спрощення авторам самої процедури результатів інтелектуальної власності [10].

Отже, ми встановили, що вивчення інтелектуальної власності – обов'язкова умова підготовки магістрів до професійної діяльності. Загальна регламентованість та обізнаність майбутніх професіоналів із встановленими законами, нормами та правилами охорони результатів інтелектуальної власності допоможуть їм у виконанні професійних завдань, підвищать мистецтво постановки та досягнення позитивних результатів у процесі фахової діяльності.

Список літератури

1. Гетьманцева Н. Д., Процьків Н. М. Нові контури цивільного права в епоху цифрових технологій. *Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку*. Харків, 2020. С. 18-22.

2. Попадич О. О. Педагогічні умови правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Умань, 2014. 283 с.

3. Мирончук Н. М. Особливості змісту підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» («Педагогіка вищої школи») в Україні. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. 2018. № 3. Vol. 6. P. 99-103.

4. Михайлюк Г. О. Право інтелектуальної власності та інформаційні технології. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 26 С. 65-68. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13350/Mykha_iliuk_Pravo_intelektualnoi_vlasnosti_ta_informatsiini_tekhnolohii.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 05.06.2023).

5. Кулаковський О. М. Вивчення основ інтелектуальної власності як складова освітніх систем розвинених країн світу. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2018. № 61. С. 72-84.

6. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 06.06.2023).

7. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 01.06.2023).

8. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.06.2023).

9. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 18.06.2023).

10. Костюченко О. М. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4487 (дата звернення: 08.06.2023).

11. Про національну програму правової освіти населення : Указ Президента України № 992/2001 від 18.10.2001 р. URL: www.rada.gov.ua (дата звернення: 01.06.2023).

12. Офіційний сайт ДВНЗ «УжНУ», інфо-центр, освітні програми. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/15068> (дата звернення: 09.06.2023).

УДК 37.3.017:[37.017:330.16]:001.895(06)

Рябошапка О. В.

к.пед.н., доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Новак В. П.

студентка 502 групи

факультету дошкільної та спеціальної освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМЛИВОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ 2 КЛАСУ У КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ

Реалії сьогодення, які зумовлені повномасштабним вторгненням росії на територію України та, як наслідок, порушенням територіальної цілісності нашої країни, несуть зміни у політичному векторі Української держави. Ще більшої актуальності набуло прагнення України до вступу до Європейського Союзу та Північно-Атлантичного альянсу НАТО, яке відображено у всіх сферах життєдіяльності людини, зокрема, й в освіті. Так, сьогодні ринок праці вимагає фахівців нової формації: конкурентоспроможних, ініціативних, цілеспрямованих, здатних вчитися протягом життя. Саме таким бачить свого випускника і Нова українська школа: особистість, інноватор, патріот. Проте, шлях формування та розвитку такого випускника має розпочинатися якнайраніше, а саме і початковій школі.

Необхідним для зростаючого покоління нового покоління є формування навички підприємництва та фінансової грамотності, що дасть змогу у подальшому забезпечити їхнє фінансове благополуччя.

Варто зазначити, що вже сьогодні певні кроки у цьому напрямку зроблено на рівні держави: у Концепції «Нова українська школа» передбачено компетентнісний підхід, який дає змогу формувати та розвивати в учнів ключових компетентностей, однією з яких і виступає підприємливість та формування фінансової грамотності, що дасть змогу сформувати в учнів ініціативність, критичне та економічне мислення, раціональний спосіб споживання, конкурентоспроможність, ощадливість тощо.

Проблема формування та розвитку фінансової грамотності з часом набуває все більшої актуальності. Означену проблему досліджували: М. Рудь, Г. Назаренко, В.Узунов, О.Пометун, Ш.Мунді, Ю. Білова, О.Проценко. Виховання підприємливості школярів розглядають у своїх працях Ю. Білова, І. Пронікова, А. Гельбак, питанню підвищення фінансової грамотності присвячено роботи Т. Смовженка, Б.Приходько, Т. Кізіми, С.Прищепи та інших.

Сьогодні фінансову грамотність розглядають як уміння фізичних осіб керувати власними фінансами та приймати ефективні фінансові рішення. На рівні із фінансовою освітою, підвищення фінансової грамотності було визнано Комісією Європейського Союзу та Організацією економічного співробітництва і розвитку нагальною потребою сьогодення. Фінансова грамотність визначається як система володіння інформацією та можливість застосовувати її у разі прийняття рішень щодо фінансових послуг.

Саме тому, матеріал, який передбачає формування та розвиток у молодших школярів означеної компетентності має містити наступні структурні елементи:

- спрямування учнів на визначення власних потреб та можливостей;
- комунікація, передбачена у сфері ділової діяльності;
- командоутворення та здатність до співпраці;
- формування та розвиток фінансових та необхідних для означеної компетентності теоретичних знань та практичних умінь і навичок [1].

Новою парадигмою освіти підприємливість визначається як «здатність реагувати на можливості та ідеї і перетворювати їх у цінності для інших» [2]. Важливу роль тут відіграють лідерські якості: креативність, стратегічне мислення, ініціативність, активність, вміння ризикувати та самостійно приймати рішення; вміння співпрацювати, дотримуючись моральних норм та цінностей, а також мотивація інших [3].

Проте, дефініції «підприємливість» та «фінансова грамотність» не тотожні. Фінансова грамотність містить поняття про фінансову галузь та взаємодію у ній. Підприємливість не можливо сформуванню без фінансової грамотності та передбачає активний особистий розвиток, соціальне включення та професійні навички, що дозволяють генерувати цікаві ідеї та впроваджувати їх в економічне життя суспільства.

Проте, не зважаючи на достатню розробленість означеної проблеми, залишається відкритим питання якісної підготовки учителя щодо формування зазначеної ключової компетентності, оскільки розробленої системи роботи, на жаль, поки що немає в Україні. У зв'язку з цим, на нашу думку, слід знайомитись із досвідом зарубіжних педагогів, які вже доволі довгий час практикують роботу над формуванням підприємливості та фінансової грамотності школярів.

Також дослідження потребують умови реалізації означеної компетентності у навчанні різних предметів, бракує методичних розробок щодо впровадження підприємливості і фінансової грамотності в освітній процес сучасної початкової школи.

Список літератури

1. Назаренко Г.А. Формування підприємницької компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів у відповідності до вимог нових державних стандартів: метод. посібник. Черкаси: ЧОППОП, 2014. 68 с.
2. Ключові компетентності для навчання протягом життя. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53> (Дата звернення 14.06.2023).
3. Kollmann T. (2006). What is e-entrepreneurship? Fundamentals of company founding in the net economy. International Journal of Technology Management, 33(4), 322-340.

УДК 37.091.2:616.98-053.2"364"

Усачова О. В.

д.мед.н., професор,
завідувачка кафедри дитячих інфекційних хвороб,
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

Сіліна Є. А.

к.мед.н.,
асистент кафедри дитячих інфекційних хвороб,
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ НА КАФЕДРІ ДИТЯЧИХ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ В УМОВАХ «ВОЄННОГО СТАНУ»

Актуальність теми зумовлена проблемами організації якісного навчання студентів-медиків на кафедрах клінічного профілю, зокрема, дитячих інфекційних хвороб, під час повномасштабних військових дій.

Метою роботи була необхідність поділитись досвідом вирішення проблеми персоналізованого підходу при організації дистанційної форми навчання в медичному університеті в умовах «Воєнного стану».

Національна стратегія розвитку освіти в Україні наголошує, що управління освітою повинно здійснюватися на засадах інноваційних технологій відповідно до принципів сталого розвитку, створення сучасних систем освітніх проектів та їх моніторингу, розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, в якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами [1, 2]. Сьогодні так сталося, що спочатку в умовах запровадженого карантину, а потім через військову агресію та оголошення «Воєнного стану» терміново необхідно було переформатовати усю систему викладання майбутнім лікарям клінічних дисциплін в он-лайн режимі. Он-лайн навчання, як одна з форм дистанційного навчання (ДН), передусім передбачає отримання знань і навичок за допомогою комп'ютера або іншого гаджета, підключеного до інтернету в режимі "тут і зараз" (аудіо / відео-конференції, інтернет-чати, електронна пошта та ін.).

Керуючись положенням, яке регламентує, що навчальний заклад сам вирішує, як запроваджувати, контролювати та переглядати політику забезпечення якості надання освітніх послуг, розробляє програми, положення, включає відповідні позиції до документів різного рівня [3], в ЗДМФУ під час оголошеного «Воєнного стану» через знаходження закладу у прифронтовій зоні було запропоновано ректоратом та Вченою радою університету тактика проведення дистанційного навчання студентів та майбутніх фахівців у змішаному режимі згідно розкладу занять, як на теоретичних так і клінічних кафедрах. Дистанційне навчання – одна з форм взаємодій між тим, хто навчається і тим, хто навчає з використанням інформаційних технологій (ІТ): спеціально підібрані і оптимізовані під студентів комп'ютерні програми.

В перші ж дні запровадження дистанційної форми навчання на електронній сторінці кафедри дитячих інфекційних хвороб був створений інформаційний контент, у якому розміщена за курсами та факультетами наступна інформація: інструкція для студентів про організацію ДН з циклу «Дитячі інфекційні хвороби», тематичні плани практичних та самостійних занять, методичні матеріали до кожного заняття, теми рефератів для інтернів, перелік ситуаційних задач та диференційних таблиць для студентів 6-го курсу.

З використанням платформи Teams було проведено по 5 он-лайн лекцій для студентів різних факультетів 5-го курсу. З метою встановлення зворотного зв'язку із студентами, що прослуховують лекції, у гугл-формах були створені запитання, які озвучені під час лекції. Перевірка відповідей дала змогу лекторові оцінити як присутність студентів, так і ефективність подання матеріалу.

Впродовж «Воєнного стану» ми постійно стикаємось з загрозою ракетних та авіаційних обстрілів об'єктів критичної інфраструктури України, що призводить до відключення електроенергії, деякі студенти мешкають на окупованих територіях, де інтернет-зв'язок є дуже проблемний. Саме тому, всі лекції та практичні заняття викладач обов'язково записує і студент має можливість передивитися їх тоді, коли з'являться технічні умови.

На клінічних кафедрах головна проблема адаптації методології освітнього процесу навчання студентів полягає в необхідності максимального наближення практики до традиційного пацієнт-орієнтовного викладання. З метою наближення до реальних умов для студентів 5 курсу ми розмістили на електронній сторінці кафедри «легенди до написання історії хвороби», які містять скарги, анамнез захворювання, життя, епідеміологічний та вакцинальний анамнез, основні результати клінічного

огляду та додаткових методів обстежень хворих. Все це супроводжують візуальні (фотоматеріали клінічних ознак та даних лабораторних досліджень) матеріали.

На 6 курсі заняття зі студентами більш спрямовані на подальшу їх практичну діяльність та є більш індивідуалізованими. Кожен студент згідно тематиці практичних занять отримує доступ до «Віртуального пацієнта» у Центрі симуляційної медицини університету з різними невідкладними станами у клініці дитячих інфекційних хвороб: Інфекційно-токсичний шок при менінгококовій інфекції, вірусний круп при ГРВІ, гіповолемічний шок при ГКІ. В кінці роботи з «Віртуальним пацієнтом» під час дебрифінгу студент може переглянути свої дії і помилки та в подальшому відкоригувати їх. Таке навчання дозволяє повністю погрузитися у «віртуальне» середовище, засвоїти нову інформацію та неодноразово відпрацювати певні навички і використати її в подальшому в кожній конкретній практичній ситуації.

Дистанційне навчання в он-лайн режимі не повинно вселяти в учнів почуття роз'єднаності, самотності або ізоляції, навпаки, в процесі його створюється атмосфера присутності, співпраці і кооперації, реалізуються способи тісного контакту студентів з викладачами і однокурсниками, практично за аналогічною схемою, що використовується і під час очного навчання.

З метою контролю якості отриманих знань в кінці кожного заняття відбувається тестування знань студентів в он-лайн формі, а дистанційне навчання на циклі «Дитячі інфекційні хвороби» закінчується складанням студентами кінцевого тестового контролю. Для цього силами співробітників кафедри було створено відповідні форми із тестовими завданнями. З метою уникнення недоброчесного виконання студентами цього завдання кожній групі посилення на тести відкривають на фіксований час (з розрахунку – одна хвилина на тест).

Висновки.

1. Сучасні інтернет-технології можуть бути успішно використані для організації дистанційного навчання студентів медичних ВУЗів навіть під час оголошеного «Воєнного стану».

2. Часткове подолання неможливості відпрацювання практичних навичок в таких умовах можливо через певні клінічні завдання із фото та відеоматеріалами та програми «Віртуальний пацієнт».

Список літератури

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затверджена Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013.[Електронний ресурс]:

2. Больбот Ю.К. Роль on-Line навчання в медичній освіті в умовах пандемії COVID -19 / Ю.К. Больбот, О.О. Толстікова, Т.К. Маврупо// Неперевна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контенти та педагогіка: Матеріали III Всеукраїн. Наук.-практичн. Конференції, 04 грудня 2020р., м.Дніпро, КЗВО «Дано» ДОР./ Наук.ред. О.Є.Висоцька.– Дніпро: СПД «Охотнік», 2021.-С.82.

3. Шкробот С. І., Мілевська-Вовчук Л. С., Салій З. В. та інш. Особливості викладання предмета «неврологія» для студентів іv курсу медичного факультету в умовах дистанційного навчання під час пандемії COVID-19 / С. І. Шкробот, Мілевська-Вовчук Л. С., Салій З. В., Бударна О. Ю., Дуве Х. В., Салій М. І., Р. Б. Насалик // Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи їх вирішення: матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конференції в онлайн-режимі за допомогою системи microsoft teams, м. Тернопіль, 20–21 травня 2021 р. – Тернопіль : ТНМУ, 2021. - С.517.

УДК 378.134:811.11123(043.2)

Федурко О. М.

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри практики англійської мови і методики її навчання
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ

Для адаптації до життя в безперервно змінюваному, інформативно перенасиченому сьогоденні сучасному школяреві потрібний якісно інший рівень розвитку інтелекту, творчих здібностей та інформаційної культури. Тож всі теоретики від педагогіки акцентують насамперед на переорієнтації системи освіти на нові цінності, для яких найважливішими визнаються гуманізація педагогічного процесу та демократизація міжособистісних взаємин [1, с. 4]. З зазначеним пов'язана вимога перегляду технологій навчання, надання переваги тим із них, що найбільшою мірою відповідають потребам сучасного життя.

У системі сучасної іншомовної освіти найефективнішими, на думку Є. Пасова та Н. Кузовлевої [4], є такі з інноваційних технологій:

1. *Технологія різнорівневого навчання*; вона дає змогу допомогти слабшому учневі та приділити увагу сильному; при цьому поступ у навчанні роблять і ті, і ті, бо не тільки сильні учні, отримавши / вибравши відповідної складності завдання, продовжують розвивати власні здібності, а й слабші, виконуючи посилені для них завдання, отримують можливість «скуштувати» навчального успіху. У результаті в кожного учня підвищується рівень мотивації до навчання.

2. *Інформаційно-комунікаційні технології*; вони уможливають досягнення успіху в розвитку, пришвидшують адаптацію до довкілля та до соціальних змін, відповідаючи тим самим на запити інформаційного суспільства.

3. *Інтерактивні технології*, які Є. Пасов називає ще здоров'язбережувальними [4, с. 79]: завдяки їх застосуванню процес навчання проходить в умовах постійної, активної взаємодії всіх учнів, ці технології забезпечують їхнє фізичне і психологічне благополуччя; їхнє значення полягає ще й у тому, що досвід, здобутий в спеціально створених умовах, учень може перенести в реальне мовне середовище й успішно ним скористатися. У такому навчанні учень і вчитель – рівноправні учасники; воно, окрім того, передбачає відмінну від звичної логіку освітнього процесу: досвід і знання учасників освітнього процесу слугують джерелом їхнього співнавчання й взаємозбагачення [4, с. 80].

4. *Ігрові технології*; вони розширюють кругозір учнів, стимулюють пізнавальну діяльність, формують вміння й навички, необхідні у практичній діяльності. У грі активізуються уява і пам'ять, життєвий досвід учня. Ефективність навчання тут обумовлена насамперед вибухом мотивації, підвищенням інтересу до предмету. Гра, особливо рольова, мотивує активізацію мовленнєвої діяльності, позаяк учні опиняються в ситуації, коли необхідно щось сказати, запитати, з'ясувати, уточнити, довести, чимось поділитися зі співрозмовником. Отже, центром уваги стає зміст бесіди, що само собою є позитивним чинником: учні пересвідчуються, що вони вивчають мову, якою реально можуть спілкуватися [5, с. 9].

5. *Технологія модульного навчання*; вона спрямована на розвиток інтелекту, самостійності, навичок колективізму, умінь керувати власною пізнавальною діяльністю, а також та на підвищення мотивації учнів. Суть її – у самостійному опануванні певних умінь і навичок у ході навчально-пізнавальної діяльності, що передбачає, окрім того, чітке структурування навчального матеріалу [6].

6. *Технологія пояснювально-ілюстративного* навчання; вона передбачає різнобічність та величезний обсяг інформації, використання наочності і технічних засобів навчання, що забезпечують швидке, але ґрунтовне засвоєння знань та оволодіння способами практичних дій. Ціннісно-сміслове наповнення поняття «іншомовна освіта» передбачає оволодіння учнями не тільки самої іноземної мови, а й ознайомлення з літературою, історією, культурою країни виучуваної мови загалом. Спілкування іноземною мовою стимулює інтелектуальну діяльність особистості, розвиток її культури, прилучає до цінностей, створених іншими народами.

7. *Тренінгові технології*; їхня сутність – у відпрацюванні певних алгоритмів розв’язання завдань і проблем; вони забезпечують не тільки розвиток іншомовної комунікативної компетентності, але й розвиток логічного мислення та інтелектуальної культури загалом [4; 5].

8. *Діалогічні технології* являють собою форму організації і метод навчання, засновані на діалоговому мисленні у системах «учень-учень», «вчитель-автор», «учень-автор» тощо.

9. *Інтеграційні технології*. На уроках іноземної мови у старшій школі вони набули широко застосування як дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію різних видів діяльності і на різних рівнях – інтегрована навчальна тема, проблема, інтегрований урок, навчальний курс .

10. *Проектна технологія* спричиняється до суттєвого розвитку знань і вмінь учнів, сприяє накопиченню їхнього життєвого досвіду й мудрості [3, с. 4]. Її популярність пояснюють насамперед тим, що вона пов’язує процес оволодіння певним предметним знанням з безпосереднім використанням цього знання. Робота над проектом допомагає учням усвідомити роль знань в житті й навчанні: вони перестають бути для учня метою, а стають засобом навчання, допомагають опанувати культурні взірці мислення, розбудовувати власні розумові стратегії, самостійно осягати скарбницю світової культури.

Отже, не в набутті суми знань про структуру чужої мови полягає сенс іншомовної освіти, а в формуванні іншомовної комунікативної компетентності. Шлях до неї лежить через інтенсивну пізнавальну діяльність учнів, їхню активну інтелектуальну креативність, через самостійний дослідницький пошук. Усього цього можна домогтися лиш завдяки впровадженню інноваційних технологій в освітній процес з іноземної мови на всіх ступенях освіти.

Список літератури

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.

2. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : учеб. для студ. пед. вузов : в 2 кн. / И. П. Подласый. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 576 с.

3. Соловова Е. Н. Практикум к базовому курсу методики обучения иностранным языкам: учеб. пособие для вузов / Е. Н. Соловова. – М.: АСТ : Астрель, 2008. – 192с.

4. Урок иностранного языка / Пассов Е. И., Кузовлева Н. Е. – Ростов н/Д : Феникс ; М. : Глосса-Пресс, 240 с.

5. Шукин А. Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам / А.Н. Шукин – М. : Филоматис, 2008. – 196 с.

6. Яковлева Т. В. Використання інноваційних технологій при вивчанні англійської мови [Електронний ресурс] / Тетяна Володимирівна Яковлева. – Режим доступу : https://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/21519/

Стефурак Р. І.

доцентка кафедри української мови
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,

Романська О. Д.

магістриня спеціальності 035 Філологія

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ ОЛЬГИ СЛОНЬОВСЬКОЇ

Сьогодні як ніколи актуальним є вивчення асоціативного образного ореолу слова «війна», акценти якого в українській картині світу змістилися із приходом повномасштабного вторгнення сусідньої ворожої держави до України.

Художній дискурс українського слова рясніє макро- і мікрообразами із семою «війна», яка в кожного автора «обростає» індивідуальними обертонами смислу: ...*Її звати війна. / Вона ходить босоніж, бо у неї не ноги, а ратиці. / Їсть біфштекси із кров'ю і дудить з крові маринад / Та пристрель цю к..рвегу, цю погань всесвітню розхристану...* [2, 176].

У такий спосіб – неосемантичний, антагоністично образний, ментально зорієнтований побудована, на нашу думку, збірка поезій Ольги Слоньовської «У камуфляжі й бронезилеті» [2]. Далі в тексті вказуватимемо тільки сторінку художнього сегмента.

У цій книжці образ війни не типовий, у його ядрі – не лише сирени, ракети, передова, підвали, звалтування, а й *кацапурія, рашка, роздутий сарафан...* як символи смерті і зла. Саме тому концепт як «інформаційна структура свідомості, ... яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних» [1, 292] демонструє в тексті реальну картину світу через призму авторського «Я».

Концепт «війна» в досліджуваному тексті складається з різних мікрообразів: *сирена, мішень, двохсотий, артилерія, зброя, кров, герої, рашистська ніч, бій...* : *Знов сирена реве скажено:/Розпечатує мізків соти! / Кожен сьомий стане мішенню, / Кожен сотий – «двохсотим»...* (46).

Слово «війна» авторка синонімізує з лексемами «смерть» (*Сказала Смерть: «Оцей ось – мій!»* - с. 6), «хрест» (*Такий наш хрест, невідворотний хрест, / Вкраїнський хрест: від роду і до роду* - с. 58), «чорнота» (*Вкраїна, наче вишня кароока,/ Мене чорну хустку в чорнім кулаці* (132) «диявольська доба» (11), «локальненька операція» (49), «кацапська чума і холера» (55), «жахне полювання» (66) тощо.

Саме в такий спосіб (горизонтальною сюжетністю і вертикальною образністю), зокрема тропеїчністю (метафори, епітети, порівняння тощо) авторка формує образ війни в тексті: *Війна для тебе – як тренажер* (30), *Війна страшніша, ніж колись чума* (127), *Війна – вона всюди: безмежний, страшний полігон* (139), *І затягнеться рана, що зветься так страшно: війна* (161), *По околицях сука-війна, / І біситься, біситься, біситься - / Криваві кадри в очах* (173).

Як бачимо, концепт «війна» в поезії Ольги Слоньовської є домінуючим текстотвірним елементом, має значну кількість мікрообразів, включається в різні тропеїчні структури, ілюструє осягає оказіональність світосприйняття авторки.

Список літератури

1. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2010. 844 с.

Слоньовська О. В. У камуфляжі й бронезилеті. Поезії. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2023. 248 с.

УДК 101/141

Мікосянчик О. П.

викладач – методист гуманітарних та суспільних дисциплін
Боярський фаховий коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПРОСТІР ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЧАС ЯК ФОРМИ БУТТЯ ЛЮДИНИ

*Заповнюйте весь простір свого життя тільки хорошим.
Щоб поганому не було куди втиснутись...*

З виникненням людського суспільства сформувалося соціальний час і філософський простір. Воно як би вписувалося в просторово-тимчасові структури неорганічної та органічної матерії, які в знятому вигляді, звичайно, діють в соціальному просторі-часі.

Буття матерії характеризується не тільки системністю, рухом, але й формами її існування – простором і часом. Простір і час є загальними формами буття всіх матеріальних систем і процесів. Не існує об'єкта, який перебував би поза простором і часом, як немає простору і часу самих по собі, поза матерією, що рухається. Простір і час нерозривно зв'язані між собою. Їх єдність проявляється у русі і розвитку матерії. Прагнення глибоко пізнати суть простору і часу пронизує усю матеріальну і духовну культуру людства [2, с. 70].

Людський досвід переконує в тому, що всі речі, тіла, явища перебувають у постійних змінах, русі. Що таке простір та час? Як вони зв'язані з матерією й рухом? Рух, його джерело та причини завжди були у полі зору філософів і вчених, природознавців. Так, уже Геракліт не лише визнавав усезагальний характер руху, але й виявив його суперечливість: все існує і в той же час не існує; все тече й постійно змінюється; все перебуває у постійному процесі виникнення та зникнення. Причиною змін він називав взаємодію речей. Справді, сучасна наука, як було показано вище, виявила складну будову матерії і разом з тим нерозривний зв'язок між її структурними елементами. Цей взаємозв'язок, взаємодія різних рівнів організації матерії, а також взаємодія елементарних частинок в окремих тілах і спричиняють якісні та кількісні зміни, що відбуваються у матеріальному світі. У повсякденному житті люди відмічають не лише зміни, переміщення предметів, але й стан спокою, коли предмети нібито не рухаються. Проте наука довела, що спокій є відносним. Тобто за деяким спокоєм криється стан відносної рівноваги, яка виступає лише моментом руху [1, с. 25].

Просторово-часові характеристики об'єктів на різних рівнях організації матерії мають свої особливості. Найбільш вагомими вони є на соціальному рівні. Що ж таке філософський простір і соціальний час? Філософський простір – це простір, освоєний людством у процесі його існування. Це є частина фізичного простору, яка складає спосіб життєдіяльності суспільства, тобто олюднений простір. Він вписаний

у простір біосфери. філософський простір є простором людського буття, який має перш за все соціально-культурний і духовно-практичний виміри. Мерло-Понті писав, що простір – це не місце, в якому розташовані речі, а він характеризує лише можливу послідовність їх розташування. Людина у своєму бутті втягнута у багатовимірні просторові структури, сенс яких визначається тим, якою мірою вони відповідають буттєвій ситуації людини в даний конкретних момент часу; якою мірою вони стали “обжитими” людиною, “своїми” для неї. Наприклад, для людини має значення рівень комфортності її житла, робочого місця, місця відпочинку, автомобіля, перебування в оточенні інших людей тощо. На відміну від фізичного простору, соціальний простір твориться самими людьми. Освоюючи фізичний простір, вони перетворюють частину його відповідно до своїх потреб та інтересів: створюють штучні умови свого життя, будують населені пункти, освоюють надра землі, ближній космос, обробляють землю, вирощують все нові види рослин і тварин тощо. [4, с. 140] Усе це є підпросторами соціального простору, які складають поле людської культури. Кожна людина одночасно перебуває у просторі життя, соціуму, культури, інших людей, свого внутрішнього світу. Соціальний простір має культурно-історичні межі, але й тенденцію до розширення: суспільство освоює все нові ділянки фізичного простору, окультурює їх, усупільнює. Соціальний час – це тривалість існування людства, його історія. Він теж має культурний вимір. Він указує на міру мінливості суспільного життя, матеріальних та духовних процесів, які відбуваються в соціумі. Його можна зобразити у вигляді променя, який має початок (перехід від тваринного до людського стану) і не має кінця. На відміну від фізичного часу, який протікає рівномірно й вимірюється хвилинами, годинами, добами, роками тощо, соціальний час протікає нерівномірно й вимірюється історичними епохами [3, с. 106].

Визначальним для кожної людини є володіння своїм часом. На думку Сенеки, частину часу у нас крадуть, відбирають інші люди, але значну частину ми даремно втрачаємо самі. А тому, якщо бажати бути господарем власного часу завтра, треба навчитися тримати в руках день сьогоднішній(Кримський). Соціальний час, на відміну від фізичного, передає екзистенціальне переживання людиною свого буття. Справжнє людське буття насичене подіями. Не випадково Хайдеггер ставив у взаємну залежність людське буття і час, а саме буття визначав через термін “присутність” [4, с. 125].

Отже, через категорії “філософський простір” та “соціальний час” люди виражають своє чуттєво-емоційне ставлення до світу, уявлення про початок і кінець свого буття, про життя та смерть, про тимчасовість і вічність, безконечність та конечність буття тощо. З розвитком людства змінюється й зміст цих категорій.

Список літератури

1. Айгарс Г.А. Основи філософії: Збірні таблиці з курсу та тлумачний словник основних філософських термінів. – Кривий Ріг, КК НАУ, 2009. – 44 с.
2. Грипас Л.М. Опорний конспект лекцій з філософії. – Кривий Ріг, КРАТЦА, 2003. –148 с.
3. Петрушенко В. Л. Історія світової філософії. Фундаментальні проблеми філософії : навч. посіб. / В. Л. Петрушенко. – Львів : Нац. ун-т «Львів. політехніка», 2002. – 414 с.
4. Хайдеггер М. Буття і час. – М.: Ad Marginem, 1996. – С. 160-166.

Грацлі І. Ю.
студентка I курсу факультету сторії,
політології та національної безпеки
Волинського національного університету імені Лесі Українки

БІЛЕ-ЧОРНЕ: ПРАВЛІННЯ ДЕСПОТА

У житті кожної людини вагоме значення мають сім'я, в якій людина народилася і виховувалася, батьки, котрі визначають життєвий шлях дитини, та освіта, що формує тебе як особистість. Через ці обставини грузинський юнак Сосо Джугашвілі обрав змінити правильне життя духовного просвітника на правителя, ім'я якого досі бояться виголошувати.

Майбутній «батько народів» з'явився на світ 18 грудня 1878 року (за іншою версією – 21 грудня 1879 р.) в місті Горі на сході Грузії. Батько Віссаріон Іванович був шевцем, заробляв мало, багато пив і часто бив дружину та сина. Його мати Катерина Георгіївна Геладзе була відома як жінка сувора, але дуже любила свого сина, вона прагнула дати Йосипу освіту і сподівалася на такий розвиток його кар'єри, який асоціювався у неї з положенням священника. Заради нього вона навчилася крою та шиття, освоїла нову для тих часів професію модистки, щоб хоч якось утримувати родину [1, с. 34].

У 1888 році, у віці 10 років, Сталін поступив в Горійське духовне училище: мати хотіла бачити свого сина священником. Йосиф вирізнявся серед своїх однолітків талантом в живописі і драмі, навіть писав власну поезію, прислуговував при церкві. За роки навчання в училищі Йосип Джугашвілі доволі добре вивчив російську мову, хоча до кінця життя говорив нею з акцентом. 1893 року закінчив Горійське духовне училище. За рекомендацією вчителів у серпні 1894 року вступив до Тифліської духовної православної семінарії [2; 3]. На той час серед учнів семінарії були розповсюджені різноманітні ідеї – від народницько-націоналістичних до марксистсько-інтернаціоналістичних. Семінарське бунтарство мало як загальні, і приватні причини. З одного боку, зростали соціальний протест, невдоволення та радикалізація інтелігенції, до цього додалося посилення політики церковної русифікації, що викликала природне невдоволення місцевого духовенства. І в духовному училищі, і в семінарії викладання велося російською мовою. З іншого боку, семінаристів дратували суворі порядки навчального закладу, жорстка регламентація поведінки та режиму, тривалі обов'язкові церковні служби. Тим більше що багато юнаків, напевно, опинилися в семінарії не через глибоку релігійність і щире бажання стати священником, а за життєвим розрахунком [4, с. 5]. і убогістю вибору місць навчання.

Чи варто дивуватися, що суворість семінарії призводила до зворотного результату? Учні йшли в революційні організації і ставали затятими атеїстами.

Від 1897 року бере активну участь у роботі марксистських гуртків семінарії, налагоджує зв'язок з нелегальною соціал-демократичною організацією у Тифлісі, починає брати участь у нелегальних робітничих зборах. У зв'язку з підозрою у

нелегальній діяльності його виключають із семінарії, як «неблагонадійного». 1898 року формально вже стає членом тифліської організації РСДРП. Сталін мав поетичні здібності, зокрема писав вірші грузинською мовою, які публікувались у місцевій пресі. У період 1902-1913 рр. його вісім разів піддавали арешту і в якості кримінального покарання сім разів відправляли у заслання. Але між арештами, перебуваючи на волі, він продовжував активну діяльність, у 1904 році він організував Бакинський страйк, що завершився укладенням договору між робітниками і нафтопромисловцями [5; 8, с. 56].

Після Жовтневої революції Сталін увійшов до складу Ради народних комісарів, в Бюро ЦК партії. У період Громадянської війни він також займав ряд відповідальних посад і отримав колосальний досвід політичного і військового керівництва. У 1922 році він зайняв посаду генсека, однак генеральний секретар у ті роки ще не був головою партії.

Коли в 1924-му помер Ленін, Сталін очолив країну, розгромивши опозицію, і приступив до індустріалізації, колективізації і культурної революції. Успіх політики Сталіна полягав у грамотній кадровій політиці. «Кадри вирішують все», – це цитата Йосипа Віссаріоновича на виступі перед випускниками військових академії в 1935 році. За перші роки у владі він призначив більше 4 тисяч партійних функціонерів на відповідальні пости, тим самим сформувавши кістяк радянської номенклатури. Сталінські методи досягнення вражаючих успіхів перетворення аграрної країни в наддержаву – насильство, терор, репресії з застосуванням тортур – коштували мільйонів людських життів. Використовуючи традиції тоталітарного контролю над усіма сферами життя, що нав'язали йому під час навчання в духовній семінарії, Йосиф Сталін встановив деспотію у суспільстві і власному оточенні.

Дослідники сходяться на думці, що величезної шкоди завдали державі також політичні репресії диктатора-«будівничого комунізму» щодо командного складу Червоної Армії, цькування діячів науки, культури, лікарів, інженерів, масові закриття церков, депортації багатьох народів, зокрема кримських татар, німців, чеченців, балкарців, фінів-інгерманландців.

У 1941 році після нападу Гітлера на СРСР Верховний головнокомандувач допускав багато помилкових рішень в мистецтві ведення війни. Зокрема, його відмова вчасно вивести військові формування з-під Києва спричинило невиправдану загибель значної маси збройних сил – п'яти армій. Але пізніше при організації різних бойових операцій він вже показав себе як дуже компетентний стратег [6].

Істотний внесок СРСР у розгром нацистської Німеччини в 1945 році сприяв утворення світової соціалістичної системи, а також зростанню авторитету країни і її лідера. «Великий керманіч» сприяв створенню потужного вітчизняного військово-промислового комплексу, перетворення Радянського Союзу на ядерну наддержаву, одну із засновників ООН і постійного члена її Ради безпеки з правом вето.

Великий деспот був одружений двічі. Першою його обраницею стала Катерина Сванідзе, сестра його товариша по навчанню в Тифліській духовній семінарії. Їхнє вінчання відбулося в храмі св. Давида в липні 1906 року. Через рік Като подарувала чоловікові первістка Якова. Коли хлопчикові виповнилося всього 8 місяців, вона померла. Другий раз Сталін одружився в 39 років з 16-річною Надією, дочкою одного з робітників-революціонерів Сергія Аллілуєва. Тоді він повернувся з сибірського заслання і жив у їхній квартирі. 1920-го у пари народився син Василь,

майбутній генерал-лейтенант авіації, в 1926-му – донька Світлана, яка емігрувала в 1966 році в США [7, с. 12]. У 1932 році «Батько народів» знову овдовів – після чергової сварки через терор над народом дружина покінчила з собою, залишивши йому, за словами дочки, «жахливий», повний звинувачень лист. Сосо відвідав матір перед смертю та запитав її: «Нащо ти мене так сильно біла?». На що вона відповіла: «Ось чому ти став таким хорошим». На запитання Кеке: «Йосипе, ким ти став?», Сталін відповів: «Ти пам'ятаєш царя? Ну от, я як цар». Після цього мати сказала, що краще б її син став священником. Одна людина, один вибір, який визначив долі мільйонів. Що б було якби Йосиф Сталін пройшов шлях обраний матір'ю?

Список літератури

1. Волкогонов Д. А. Триумф і трагедія. Політичний портрет Й. В. Сталіна: У 2-х кн. Кн. Київ: Політвидав України, 1989. 594 с.
2. Медведев Р.А. Вони оточували Сталіна. М., 1990.
3. Иосиф Виссарионович Сталин. Краткая биография. М.: Государственное издательство политической литературы, 1950. 243 с.
4. Джилас М. Беседы со Сталиным. М., 2002. С. 127–128.
5. Бережков В. М. Поруч зі Сталіним. М., 1998.
6. Боффа Дж. Історія Радянського Союзу. Т. 2. М., 1990.
7. Верт Н. Історія радянської держави 1900-1991. М., 2000.
8. Гиренко Ю.С. Сталін – Тіто. М., 1991.

УДК 94:355.48(477+47+57) “1942”

Кузнєцов М. О.

ад'юнкт штатний науково-організаційного відділу
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

ПЛАНІ РАДЯНСЬКОГО ТА НІМЕЦЬКОГО КОМАНДУВАННЯ НА ЛІТНЮ КАМПАНІЮ 1942 РОКУ

Після того, як радянські війська успішно відбили наступ німецьких військ під Москвою, останні були відкинуті на відстань від 100 до 250 кілометрів від столиці Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі Радянський Союз). Одним з досягнутих результатів цього, була успішно проведена радянськими військами Барвінківсько-Лозівська наступальна операція, яка завершилася 31 січня 1942 року і призвела до утворення Барвінківського виступу на південний схід від Харкова [1, с. 222]. Зразу ліквідувати цей виступ військам гітлерівської коаліції не вдалось.

В результаті активної оборони радянських військ на всьому німецько-радянському фронті та контрнаступу під Москвою в 1941-1942 рр. німецькі війська зазнали великих втрат [2, с. 154].

Відбиття наступу німецьких військ під Москвою мало важливе військове та політичне значення. Це була перша велика поразка німців у другій світовій війні такого масштабу.

З метою покращення оперативного положення та закріплення успіхів зимового наступу радянських військ військово-політичне керівництво Радянського Союзу планувало проведення часткових операцій по всій лінії фронту. Зокрема, планувалося провести наступальну операцію у районі Харкова у травні 1942 року силами Південно-Західного та Південного фронтів [3, с. 127].

Ставка Верховного Головнокомандування приділяла велику увагу наступальній операції на Південно-Західному напрямку. Для цього з резерву Ставки було виділено значну кількість артилерійських частин, а також була сформована нова 28 армія, яка була включена до складу Південно-Західного фронту.

В наказі народного комісара оборони СРСР від 01 травня 1942 року № 130 одним із завдань було, добитися, щоб 1942 рік став роком остаточного розгрому німецьких військ і звільнення території Радянського Союзу від військ гітлерівської коаліції, що вказує на наступальний характер бойових дій радянських військ у літній кампанії 1942 року [4, с. 103-109].

Незважаючи на переконання військово-політичних керівництв Сполучених Штатів Америки та Великобританії стосовно відкриття другого фронту в Європі союзниками, виходячи з обстановки яка склалась в першій половині 1942 року, його відкриття було малоімовірним, оскільки на той момент союзникам Радянського Союзу бракувало достатньо сил і ресурсів для цього. Союзники проводили військові операції проти військ гітлерівської коаліції в Тихому океані, північному узбережжі Африки, Середземномор'ї, Індокитаї та в Атлантиці [5].

Унаслідок цього, німецьке командування вважало, що загроза на заході Німеччини буде мінімальною, тому основні сили влітку 1942 року можуть бути сконцентровані проти Радянського Союзу.

У директиві Верховного командування Вермахту від 5 квітня 1942 року № 41 зазначалось, що зимові операції на східному фронті наближаються до кінця. Німецьке командування, спираючись на свою перевагу та коли дозволять погодні умови, має намір захопити ініціативу і знищити залишки радянської армії, а також захопити важливі військово-економічні центри Радянського Союзу, зокрема Ленінград та район Кавказу.

Відповідно до принципів Східної кампанії, німецьке командування планувало зосередити свої сили для проведення головної операції на південній ділянці фронту, зокрема знищити радянські війська на захід від річки Дон, захопити нафтові райони Кавказу та перевали через Кавказький хребет. Контроль над цими районами важливий для німецького командування з погляду забезпечення паливом і ресурсами. У ході цього наступу німецьке командування розраховувало прорватися до Волги, розірвати фронт робітничо-селянської червоної армії на частини і перерізати шляхи сполучення, які пов'язують центральні райони Радянського Союзу з Кавказом. Загалом, план німецького командування включав послідовні кроки з метою послаблення радянських військ і досягнення стратегічних цілей на східному фронті [6, с. 203-204].

Проте поставивши собі за мету знищення радянських збройних сил, військово-політичне командування Німеччини вже не мало такої кількості сил і засобів, щоб розгорнути наступальні дії на всьому німецько-радянському фронті, як це було зроблено в 1941 році. У 1942 році Німеччина була змушена намітити наступальні дії тільки на одній, південній ділянці фронту.

З метою виконання цього плану, німецьке командування навесні і на початку літа 1942 року розраховувало на проведення кількох часткових операцій, спрямованих на покращення загальної оперативної ситуації своїх військ, вивільнення максимальної кількості сил і ресурсів для головного удару та завдання максимальних втрат радянським військам.

Однією з таких операцій, запланованих на травень 1942 року, була наступальна операція з метою ліквідації плацдарму радянських військ в районі населених пунктів Барвінково та Лозова і захоплення вигідного рубежу для подальшого наступу на лівому березі Північного Донця. Ця операція, яка отримала назву “Фрідерікус I”, передбачала здійснення наступу з двох ударних напрямків в загальному напрямку на Ізюм. Перше, південне угруповання армійської групи Клейста, мало здійснити удар з району Слов’янська на Ізюм. Друге угруповання, у складі 6 армії – з району Балаклії на Ізюм з півночі [7, с. 49].

А отже, ані радянська, ані німецька сторона у 1942 році не планували переходити до стратегічної оборони. В планах обох сторін було знищення свого противника шляхом наступальних дій, проте сил і засобів для здійснення цього на всій протяжності німецько-радянського фронту не було у жодної зі сторін.

Список літератури

1. Португальский Р. М., Доманк А. С., Коваленко А. П. Маршал С. К. Тимошенко : биография. Москва : Победа – 1945 год, 1994. 418 с.
2. Кейтель В. Мемуары фельдмаршала. Победы и поражения вермахта. 1938-1945 : мемуары. Перевод П. Никишова. Москва : Центрполиграф, 2004. 352 с.
3. Кузнецов М. Передумови проведення та підготовка радянських військ до Харківської наступальної операції 1942 року. *Всеукраїнський науковий часопис Літопис Волині*. 2023. № 28. С. 122–128.
4. Сталин И.В. Сочинения : приказ народного комиссара обороны СССР от 1 мая 1942 года № 130. Т. 15. Москва : Писатель, 1997. 244 с.
5. Смертельне очікування. Чому західні союзники довго не відкривали другий фронт у Європі // *Фокус* : веб-сайт URL: <https://focus.ua/uk/archivist/485873-vojnasmert-pochemu-zapadnye-soyuzniki-dolgo-ne-otkryvali-vtoroj-front-v-evrope> (дата звернення: 15.06.2023).
6. Hitlers Weisungen für die Kriegführung 1939-1945. Dokumente des Oberkommandos der Wehrmacht // веб-сайт URL: [https://prussia.online/Data/Book/hi/hitlers-weisungen-fur-die-kriegfuhrung-1939-1945/Hitlers%20Weisungen%20fuer%20die%20Kriegfuehrung%201939-1945%20\(1962\),%20OCR.pdf](https://prussia.online/Data/Book/hi/hitlers-weisungen-fur-die-kriegfuhrung-1939-1945/Hitlers%20Weisungen%20fuer%20die%20Kriegfuehrung%201939-1945%20(1962),%20OCR.pdf) (дата звернення: 15.06.2023).
7. Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht (Wehrmachtführungsstab) Band II: Januar 1942 - 31.Dezember 1942. Frankfurt am Main : Bernard&Graefe Verlag für Wehrwesen, 1963. 780 b.

Опалов О. А.

кандидат економічних наук, доцент

Москаль П. Є.

студент

Поліський національний університет

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ЗАКАРПАТТЯ

Зараз санаторно-курортна діяльність швидко розвивається й привертає все більше туристів. У нашій країні з'являється все більше різноманітних курортних об'єктів, що свідчить про поліпшення та більшу перспективність ситуації порівняно з минулим часом.

Наразі на території України діють 45 курортів загальнодержавного і міжнародного значення, а також 13 курортів місцевого значення, на території яких функціонують 544 санаторії та пансіонати, де надається лікування, а також 265 зареєстрованих туристичних зон із можливістю лікування, відпочинку та рекреації.

Найбільш привабливими територіями України вважають такі області як Закарпатська, Івано-Франківська, Одеська, Харківська, Чернігівська, Львівська та Київська. Саме вони вважаються лідерами санаторно-курортної справи нашої країни, адже на їх власності перебуває найбільша кількість унікальних природних ресурсів, які використовуються для відпочинку та лікування.

Вагомим плюсом для підвищення потенціалу розвитку санаторно-курортної діяльності в нашій країні – це використання змішаного типу на більшій кількості території курортів. Іншими словами, майже всі курортні заклади мають широку спеціалізацію та можуть обслуговувати декілька типів споживачів одночасно. Це дуже підкупляє як вітчизняних так і іноземних туристів.

Санаторно-курортна діяльність є дуже широкою та різноманітною, адже при дослідженні її класифікацій було виявлено багато зовсім не схожих один на одного типів курортних об'єктів. До їх складу входять кліматолікувальні, бальнеолікувальні, грязелікувальні та змішані види курортно- туристичних підприємств.

Закарпатська область є потенційно найпотужнішою санаторно-курортною територією всієї держави. Вона має велику кількість джерел мінеральних вод, які успішно використовуються курортними закладами. Аналізуючи комплекси «Синяк» та «Шаян» було виокремлено проблеми, які гальмують розвиток цієї справи та не дають можливість ефективності впроваджувати санаторний аспект у закладах. Якщо вирішити ці питання, а також впровадити всі шляхи підвищення ефективного обслуговування ситуація вийде на новий рівень надання курортних послуг в Україні.

Такі курортні підприємства як «Шаян» та «Синяк» при правильній подальшій роботі та розвитку можуть вивести туристичний ринок санаторної діяльності України на зовсім інший рівень обслуговування.

Наприклад, санаторій «Синяк» може цілорічно обслуговувати 450 клієнтів. Як показує практика, попит на послуги, що тут пропонується не падає за сезонністю, тому що як в закладі «Шаян» зі зміною пори року, змінюються і курортні послуги, що приваблюють новий потік споживачів.

В основному, Закарпатська область має достатню кількість лікувальних джерел, щоб надалі розвивати курортно-лікувальну діяльність та займати місце в топі серед всіх областей держави. Саме тому їй потрібно розвивати в подальшому та примножувати прибуток від її лікувального та профілактичного обслуговування.

Як у будь-якій туристичній діяльності, яка не є стабільною через певні політичні проблеми, у вигляді воєнного конфлікту із сусідньою державою, економічні кризи, пандемії та недостачі інвестиційних факторів, санаторно-курортна діяльність Закарпаття потребує деякого удосконалення. Його можна отримати шляхом вирішення проблем, які заважають прогресувати розвитку санаторії та надавати більш якісне обслуговування.

Одні з таких перешкод були виділені шляхом аналітичного збору інформації роботи курортних закладів [6]:

- не повністю розвинена інфраструктура деяких курортних закладів, в основному, бальнеологічних;
- застаріла матеріальна база певних санаторіїв та недостатність технічного обладнання для кращої медичної роботи;
- відсутність оснащення рекреаційних об'єктів очисними спорудами;
- низький рівень обслуговування на території деяких курортів по причині недостатньої кваліфікації служб персоналу;
- обмежена кількість рекреаційного асортименту послуг.

Отже, аналізуючи вище перераховані проблеми у розвитку та ґрунтуючись на отриманих дослідженнях протягом вивчення кваліфікаційної роботи можна виокремити наступні напрями удосконалення, в основному, інфраструктури Закарпатської області, що також потребують обов'язкового залучення інвестицій:

- зайнятись розширенням будівництва курортних закладів, санаторних підприємств та ресторанних господарств, розташованих на їх територіях задля більшого прийому туристів;
- впроваджувати в роботу більше інноваційних технологічних факторів, щоб в результаті надавати більш сучасне та якісне санаторне та лікувальне обслуговування;
- більш раціонально використовувати природні ресурси, які потрібні для курортів;
- розширити транспортні зв'язки та мережі між країнами задля більшого залучення іноземних відвідувачів;
- створити різноманітні служби сервісу та інфраструктуру культурно-розважального обслуговування рекреантів.

Найголовніше, що потрібно обумовити це той факт, що курорти Закарпаття прямо залежні від ефективності рекреаційних ресурсів, які знаходяться на їх території та приносять їм туристичний попит. Тому, обов'язково потрібно слідкувати за станом лікувальних курортних джерел та зберігати їх природну унікальність.

Список літератури

1. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. посібн. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.
2. Закарпаття – санаторії та туризм. Статистичний збірник / *Державний комітет статистики України, Головне управління статистики у Закарпатській області*. Ужгород, 2010. 39-58 с.
3. Санаторій "Синяк". URL: <https://sanatorii.in.ua/sinjak/> (дата звернення 24.04.2023)
4. Курорт "Шаян" URL: <https://sanatorii.in.ua/shajan/> (дата звернення 27.04.2023)
5. Сочка К.А. Шляхи розвитку рекреаційного комплексу Закарпаття в умовах становлення ринкових відносин. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Медицина*. Ужгород, 1998. 162-165 с.
6. Сочка К.А. Організація рекреаційної діяльності: довідник. Ужгород, 2007. 63 с.

УДК 141.119

Множинська Р. В.

канд.філос.н., доцент кафедри філософії та культурології
Київський національний університет технологій та дизайну

ЕТИЧНИЙ РАЦІОНАЛІЗМ СЕБАСТЬЯНА КЛЕНОВИЧА (XVI СТ.)

Польсько-український діяч пізнього Ренесансу С. Кленович народився 1550 р. в м. Калуші (в той час Польща), за іншими даними в м. Суммашенші (Сілезія). Освіту отримав у Краківській академії, по закінченні якої отримав посаду бургомістра Любліна. Сприяв створенню Замойської академії, допомагаючи набору професорів, а з 1589 р. читав там античну літературу. Його творча спадщина засвідчує високу ерудицію: досконале знання латинської мови, античної літератури, зокрема грецької, знання основ тогочасного права.

Перу С. Кленовича належать «Роксоланія»; (1584), «Звитяга богів» (1587), «Лісосплав» (1596), «Смуток з приводу смерті Яна Кохановського» (1585), «Гаман іудеїв» (1600), «Перший виступ проти єзуїтів», рід віршів, сатир, написаних латинською, польською мовами. Він переклав твори Й. Верещинського «Правила...» з латинської на польську мову та Е. Роттердамського «Поміркованість звичаїв» Написав 4 поеми, найвідоміша з яких «Роксоланія» (тодішня латинська назва України). У ній оспівує красу і багатство української землі, її міст і сіл, зображує життя народу, його звичаї і легенди [3, с. 150].

Етичні погляди Кленовича мали гуманістичний характер. Основою людського життя для Кленовича є праця. Герой його творів не аскет, що втікає од світу, а людина дії – моряк, який відкриває нові землі, купець, учений. Власне, вся його поема «Роксоланія» – то гімн праці, проголошення необхідності активного земного самоутвердження і самореалізації людини, як сенсу її життя. Кленович був прихильником етичного раціоналізму. Моральне вдосконалення він поєднував з обов'язковим підвищенням освітнього рівня, а однією з головних чеснот уважав уміння людини підкорити свої бажання розумові. Кленовичу була притаманна гуманістична переконаність у здатності людини силою свого розуму і волі створити себе як особистість. Моральним ідеалом для мислителя була стоїчна концепція досконалої людини, основними чеснотами якої вважалися стійкість, шляхетність, розважливність, поміркованість, справедливність, патріотизм. Ці якості, на думку Кленовича, слід прищеплювати з дитинства. Кінцеву мету виховання Кленович вбачав у формуванні гідного і добродійного члена суспільства [2, с. 15].

«Роксоланія» є також цікавою з огляду на наявну в ній спробу автора в ренесансно-гуманістичному ключі осмислити вітчизняну історію. Кленович шукає місце своєму та іншим слов'янським народам у світовому історичному процесі. Тому певне місце відводиться питанню походження українського народу, спільних з іншими коренів. Сповнений оптимізму щодо майбутнього, він закликає братися знову добувати «славу предків»; кличе музу історії Клію до України і навіть зазначає, що вона сюди вже йде. Зацікавлення національною історією спричинило його

інтерес до народного життя. Кленович оспівує красу і багатство української землі, її міст і сіл, докладно змальовує життя простого люду, його звичаї і вірування, використовуючи при цьому багатий арсенал поетичних засобів античної літератури і міфології, яка переплітається з давньоукраїнською, персонажі якої виявляють інколи навіть більшу силу, ніж християнський Бог.

Основними мотивами творчості С. Кленовича були прославляння української землі, її народу, почуття глибокого патріотизму та громадянського служіння рідному краю. Так, в «Роксоланії» він оспівує рідну землю, світ її природи з погляду «хати хлопа русина», пишаючись не тільки минулим України, а й її сучасним, присвячує цілі сторінки опису її флори і фауни, родючості землі, рясності садів і нив. Він вихваляє русинів за те, що, хоча проти їх звичаїв виступає весь католицький світ, вони живуть за законами батьків, вірно їх виконують і, проживаючи в польській державі, зберігають своє русинське походження. Останнє властиве і самому авторові, який постійно підкреслює своє русинське походження, вихваляє звичаї українського народу, серед яких називає вільність у виборі дружини, побратимство. На відміну від Нестора-літописця, який вважав, що «звичай русів є пити», він показує: у русинів в давнину не захоплювалися хмільною трутизною і лише у багатих перед їжею давали небагато хмільного. Спростовує Кленович й інші наклепи на рідну землю її ворогів. Так, на твердження, що на Україні досить холодні зими і там нічого не родить, бо земля замерзає так, що її зорати не можна, він показує: це твердження далеке від істини, бо настає весна, приносить золоті врожаї, розквітає земля. В поемі «Роксоланія» оспівується більше десяти українських міст – Київ, Львів, Кам'янець, Луцьк, Замостя, Перемишль та ін., дається досить виразна поетична характеристика кожного з них: Київ для русинів так само, як Рим для католиків; Львів – руського роду краса; Кам'янець – слава, мури, скеля міцна; Перемишль – променисте місто та ін. Підкреслюючи необхідність розвитку в Україні культури, освіти, Кленович мріяв про створення латиномовного парнасу, тобто провідного центру латиномовної поезії [1, с. 250].

С. Кленович був представником антитринітарного руху в Україні. Це була протестантська течія в Україні, яка мала сильний ренесансний потенціал. Саме антитринітарний рух був чи не єдиним протестантським напрямком, де органічно поєднувалися ренесансні й реформаційні ідеї [4, с. 15].

Список літератури

1. Історія філософії України. Хрестоматія. К. 1993. 300 с.
2. Кленович Севастьян. Роксоланія // Українська поезія XVI ст. К. 1987. 400 с.
3. Історична проза // Українська література XIV– XVI ст. К. 1988. 600 с.
4. Українські гуманісти епохи Відродження. К. 1995. Т. 1–2. Orichovii Stanislai. Annales. Dantisco, 1643. 467 с.

УДК 323.11(477): 327.5

Асланов С. А.

д. політ. н., професор,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородський національний університет

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ У ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ

В історичному контексті стабільність є однією з іманентних характеристик розвитку суспільства в межах державної самоорганізації. Як зазначають українські етнополітологи Ю. Римаренко, С. Римаренко та Л. Шкляр, існування будь-якої органічної системи спирається на самоорганізаційні засади. Самоорганізація є способом функціонування будь-якого організму – як природного, так і соціального, вона має антиентропійний характер. Прагнучи до самозбереження і розвитку організм чинить активний опір усьому, що загрожує його існуванню. Дослідники підкреслюють, що в суспільстві, зокрема в його етнонаціональній сфері, де також діють антиентропійні принципи, самозбереження відбувається шляхом ускладнення внутрішньої системи етнонаціонального буття [1, с. 48]. Виходячи з цього, припускаємо, що перехід до більш складної структури дозволяє ефективніше протидіяти ентропії та стабілізує етнополітичну систему. А тому на наш погляд, можна запропонувати більш сучасне визначення системи етнополітичного буття як етнополітичної системи. Саме з метою забезпечення самозбереження та розвитку етнополітична система має характеризуватися такою ознакою, як етнополітична стабільність.

У вищезазначених тезах використовуватимемо термінологічну пару «стабільність/нестабільність», а не «стабільність/дестабілізація» незважаючи на поширене використання саме цих антонімів у семантичному полі політичного та медійного дискурсу. Слушність такого припущення підтверджує також словникова база. Економічна енциклопедія подає дестабілізацію як втрату стабільності, порушення встановленого ритму, динаміки процесів, виникнення різких стрибків, крутих спадів у окремих сферах [2]. Словники іноземних слів визначають дестабілізацію як: 1) порушення звичного способу життя, рівномірності і сталості якихось процесів, величин, властивостей; 2) дію, спрямовану проти порядку і стійкого стану, наприклад у суспільстві або державі; 3) процес позбавлення чогось стабільності, стійкості. Слід погодитися з М. Яворським, який наголошує, що у соціогуманітарних дисциплінах стабільність зазвичай розглядається не як абстрактне поняття, а у прив'язці до певної сфери життя суспільства: економічної, політичної, соціальної, культурної тощо [3, с. 53].

Однак у дослідників інколи виникають певні категоріальні труднощі для означення цього об'єкта якимось одним етнополітичним терміном. Адже етнополітологія як суспільна наука, на відміну від точних наук, не оперує станами одного й того ж явища, а зосереджується на вивченні властивостей якогось одного

стану/форми явища (етнічна ворожнеча, етнічний конфлікт, ксенофобія і т.д.) Тоді як точні науки обов'язково класифікують явище в цілому і детально розглядають всі його можливі стани (форми) існування та їх властивості. Таким чином, етнополітичну стабільність можна класифікувати як один зі станів (форм) існування загального об'єкта етнополітична стабільність/нестабільність в межах етнополітичної системи, складові та прояви якого перебувають у нерозривній діалектичній взаємодії.

Поряд з цим можна зауважити, що дослідники усіх видів стабільності, особливо в соціогуманітарних науках розглядають співвідношення понять «стабільність» і «нестабільність». Зокрема, наукова розвідка М. Яворського підтверджує той факт, що у широкому розумінні нестабільність є станом протилежним до стабільності. Її конкретні прояви залежать від співвідношення політичних сил, специфіки прийняття політичних рішень, стабільності в інших сферах життя суспільства (економічній, соціальній тощо), рівня активності населення в політичному житті країни тощо [5, с. 54].

В. Таран пропонує розглядати стабільність і нестабільність як універсальні форми прояву розвитку. Дослідник визначає стабільність як опір змінам, погіршенню, зміщенню; сталість ознак (характерних особливостей) або цілей (намірів), стійкості; надійність. А нестабільність – як: 1) нестійкий порядок (розлад – порушення миру або громадського порядку); 2) ненадійність, що пов'язана з нестійкістю, з відсутністю довіри; 3) нестійкість через відсутність балансу і рівноваги; 4) якість невизначеності (мінливість і непередбачуваність, ненадійність, розхитаність чинного режиму) [6, с. 96].

Отже, незважаючи на поки що недостатній – співвідносно з актуальністю явища – рівень наукової розробки терміна «етнополітична стабільність», спостерігається поширене його вживання в політиці. Наразі в Україні гостро стоїть проблема наукового осмислення етнополітичної стабільності, пов'язана зі складними, суперечливими процесами демократизації, державотворення та націєтворення.

Список літератури

1. Етнодержавознавство. Теоретико-методологічні засади [підручник] / Ю. І. Римаренко, Л. Є. Шкляр, С. Ю. Римаренко. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – С. 48.
2. Дестабілізація. Економічна енциклопедія // Словопедія. URL: <http://slovoopedia.org.ua/38/53396/378773.html>.
3. Яворський М. Політична стабільність як політологічна категорія: основні підходи / М. Яворський // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. – Вип. 26. – С. 53.
4. Яворський М. Політична стабільність як політологічна категорія: основні підходи / М. Яворський // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. – Вип. 26. – С. 54.
5. Таран В.О. Нестабільне суспільство як форма прояву соціального розвитку / В. О. Таран // Культурологічний вісник. – 2014. – Вип. 33. – С. 96.

УДК 796.062.4 : 355.237.3

Кузнецов М. В.

к.фіз.вих., доцент
старший викладач кафедри фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту,
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,

Поцілуйко П. В.

викладач кафедри фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту,
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

ЗМІСТ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ТА ЇЇ ВЛИВ НА ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА

На сьогоднішній день курсанти вищих військових навчальних закладів вивчають понад 40 навчальних дисциплін, які незначно пов'язані між собою. З них біля 10 загальновійськових дисциплін. Відомо, що кожна конкретна наука є логічною системою наукового знання, методів і засобів пізнання. Очевидно, навчальний предмет загальноосвітніх дисциплін є педагогічно адаптованою системою навчальних знань, створених шляхом організаційно-методичної переробки наукових знань. Цикл загальновійськових та спеціальних предметів являє собою синтез фрагментів науково-технічних та практичних знань і видів військової діяльності.

Чинна методична система, при підготовці курсантів з навчальної дисципліни «Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка» в вищих військових навчальних закладів, готує керівників занять до конкретної діяльності в існуючій системі фізичної підготовки в Збройних Силах України. Отримані під час навчання теоретичні знання і практичні вміння недостатні для цієї діяльності під час проведення занять з солдатами строкової служби. Чинна система органічно вписалась в класно-урочну форму організації навчання. До інших переваг предметної системи навчання можна віднести порівняно просту методику складання навчально-програмної документації та підготовку викладача до занять.

В той же час чинна методика має і суттєві недоліки, основними з яких є:

- системність знань з навчальної дисципліни «Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка» досягається за рахунок надмірності фактичного навчального матеріалу, термінологічної перенасиченості;
- для дисципліни характерні невизначеність і неузгодженість обсягу навчального матеріалу з рівнем його складності;
- труднощі встановлення логічного зв'язку між іншими дисциплінами ускладнює навчальний процес і не завжди дозволяє систематизувати знання учнів;
- наявність декількох загальновійськових дисциплін неминує призводить до дублювання навчального матеріалу і пов'язана зі збільшенням часу на навчання;
- розрізнена навчальна інформація, яка поступає від різних предметів, ускладнює для курсантів її систематизацію і, як наслідок, ускладнює формування в них цілісного уявлення вимог до його компетентності, соціально важливих якостей,

системи службово-бойових функцій, типових завдань діяльності і вмінь для їх реалізації;

– процес навчання, як правило, носить інформаційно-репродуктивний характер, курсанти одержують «готові» знання, а формування вмінь і навичок досягається шляхом відтворення зразків діяльності і збільшення кількості виконаних ними методичних завдань. Це не забезпечує ефективність зворотних зв'язків і, як наслідок, ускладнюється управління навчанням курсантів, що призводить до зниження його якості;

– поточний облік успішності курсантів, як один із важливих інструментів здійснення зворотних зв'язків, недостатньо ефективний із-за відносно великої кількості (15-25 %) помилок оцінювання знань і вмінь курсантів за суб'єктивною методикою викладачів;

– слабка диференціація навчання, орієнтування на «середнього» учня; переважно фронтально-групова організаційна форма навчання замість індивідуальної.

Питання методичної підготовленості в комплексі, як складової фізичної підготовки курсантів раніше не вивчалось, або вивчалось епізодично та фрагментарно. При незалежній Україні відсутня новостворена система методичної складової фізичної підготовки військовослужбовців загалом і курсантів командних спеціальностей зокрема.

Список літератури

1. Кузнецов МВ, Удосконалення фізичної підготовки кандидатів у підрозділи Сил спеціальних операцій Збройних Сил України: автореф. дис. ... кан. з фіз. вих. Дніпро: 2018. 21 с.

2. Кузнецов МВ, Афонін ВМ, Єна МО, Петрук АП, Одеров АМ. Історичні передумови створення підрозділів Сил Спеціальних Операцій Збройних Сил України. The scientific heritage. 2016;6(6):11–15.

3. Кузнецов МВ. Організація фізичної підготовки військовослужбовців Сил спеціальних операцій. Спортивна наука України [Інтернет]. 2016 [цитовано 2016 Листоп. 5];5(75):13–19. Доступно на:[http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/449](http://sportsscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/449)

4. Кузнецов МВ. Проблеми відбору кандидатів до підрозділів Сил спеціальних операцій. В: Тимошенко ОВ, редактор. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Зб. наук. пр. Київ; 2017;5К(86 17, с. 172–177.

5. Кузнецов МВ. Удосконалення фізичних якостей кандидатів у підрозділи Сил спеціальних операцій засобами авторської програми. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2017;3(59):60–65.

УДК 796.011.1:612.769+615.825(045) УДК 796: 004+615.83 (063)

Калиниченко О.

старший викладач,

Національний університет «Одеська політехніка»

кафедри фізичної культури і спорту,

Дерій К.

студент IV курсу, ІМІ

Національний університет «Одеська політехніка»

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ МЕХАНІКИ У СПОРТИВНОМУ ПЛАВАННІ

Анотація. Розглянуто питання принципів механіки у плаванні в тренувальному процесі для покращення результатів.

Ключові слова: плавання, рухова активність, принципи, функціональна підготовленість.

Актуальність дослідження. Проблеми покращення результативності спортсменів.

Мета дослідження. Створення раціональної техніки плаванні.

Механізм плавання ґрунтується на певних принципах, специфічних для цього виду спорту. Більшість хибних уявлень про техніку рухів виникає внаслідок нерозуміння чи неправильного застосування цих принципів, а також повної зневаги до них або недостатніх знань. Наприклад, деякі тренери намагаються покращити техніку плавання, але вони, іноді починають плисти гірше. Це говорить о том, що к кожному спортсмену треба застосовувати індивідуальній підхід і свої знання у гідродинаміки та механіки.

Опір та просування.

Швидкість просування плавця є результатом дії двох сил. одна з них гальмує. Це опір (або гальмування), що викликається водою, яку плавець проштовхує уздовж тіла. Інша сила, що просуває плавця вперед, називається рушійною і створюється за допомогою рухів рук і ніг. Щоб плисти швидше, спортсмену необхідно: 1) зменшити опір, 2) збільшити рушійну силу або 3) використовувати поєднання цих двох факторів. Це завдання можна вирішити лише за знаходженні раціональної техніки. Можливо, що найбільшим удосконаленням у техніці плавання останніми роками було зменшення опору.

Заняття загальною фізичною підготовкою сприяють розвитку сили, необхідної для швидкого пересування на дистанції за найменшого опору води. У міру втоми плавець прикладає меншу рушійну силу і обтікання його тіла сильно погіршується. Вивчення спортивного плавання зводиться до вирішення цих проблем.

Вивчення механіки рухів у рідкому середовищі є складним питанням, яке включає концепції, що вимагають розуміння їх сутності.

Розрізняють три види опору води: 1) фронтальний або лобовий опір, 2) тертя шкірного покриву і 3) додатковий ("вихровий") опір.

1. Фронтальний опір створюється водою безпосередньо попереду чи лобової частини тіла. При аналізі цей вид опору дуже важливий.

2. тертя шкірного покроа, викликане опором води, що є безпосередньо у тіла. Цей вид опору є особливо важливим для літаків, човнів та інших об'єктів, що пересуваються з високою швидкістю. у спортивному плаванні воно менш значуще.

3. Додатковий опір або "вихрове" утворюється за допомогою води, яка не може заповнити простір позаду погано обтічних частин тіла, і плавцю доводиться тягнути за собою деяку кількість води.

Сили, що просувають плавця вперед.

Сили, які просувають плавця вперед, утворюються з допомогою рухів рук, а іноді, і ніг, ніг головним чином рахунок захоплення води пензлями кистями і відштовхування її назад стопами.

При аналізі техніки усіх способів плавання ми будемо посилатися на 3-й закон Ньютона, який був сформульован більш 300 років тому. Відповідно до нього кожна дія має рівне по силе и протилежну за напрямком протидію. Наприклад, коли спортсмен біжить уперед, його зусилля при відштовхуванні спрямовані назад і вниз назад и вниз.

Те саме відбувається і про час плавання. якщо спртсмен відштовхується назад кистями з силою 11,5 кг., а стопами 2,5 кг. то сумарна сила, що продигає плавця, дорівнює 14 кг.

Ньютон визначив, що кожна дія має однакову за силою та протилежнузу напрямом протидію. Іншими словами, реакція спрямована як протилежний бік або під кутом 180 градусів. Якщо плавець виштовхує воду безпосередньо вниз, то сили протидії виштовхують його нагору.

Висновок. Висновок: Застосування законів механіки у спортивному плаванні з індивідуальним підходом до спортсменів досягаються кращі результати.

Список літератури

1. Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії: Матеріали V Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції з міжнародною участю (Київ, 31 травня 2022р.) / ред. О.А. Шинкарук. – К.: НУФВСУ, 2022. –163 с.

<https://uni-sport.edu.ua/content/v-vseukrayinska-elektronna-konferenciya-z-mizhnarodnoyu-uchastyu-innovaciyni-ta-informaciyni>

<https://drive.google.com/file/d/149o3mcDdlFORVsXMBToRTRorbTc1tIzv/view>

2. «Біомеханіка спорту, оздоровчої рухової активності, фізкультурно-спортивної реабілітації: актуальні проблеми, інноваційні проекти та тренди» : матеріали II Всеукр. електрон. наук.-практ. конф., Київ, 14-15 грудня 2022 р. Київ : НУФВСУ, 2023. 155 с. УДК 796.011.1:612.769+615.825(045)

Електронний ресурс: <https://uni-sport.edu.ua/content/naukovi-konferenciyi-ta-seminary>

3. 62. Парфьонов В.А. Плавання. – К.: «Вища школа», 1978. – 288 с

УДК 796.062.4 : 355.237.3

Одеров А. М.

к.фіз.вих., доцент

професор кафедри фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту,
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,

Первачук О. І.

аспірант,

Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського,

Лещинський О. В.

викладач кафедри фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту,
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА СПОРТСМЕНІВ – АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Досліджувана проблема психологічної підготовки спортсменів різної кваліфікації в сучасному спортивному русі, особливо в умовах сьогодення, на думку ряду авторів, є надзвичайно актуальною як з погляду науки, так і з позиції соціальної практики [1, 3, 6].

Сучасна спортивна діяльність, спрямована на досягнення найвищих результатів, у різних видах спорту характеризується неухильним та значним зростанням спортивних показників, суттєвою витратою учасниками спортивних змагань не лише

фізичної, а й психічної енергії. На думку науковців [2, 5], що займаються даною проблематикою, навіть дуже добре фізично та технічно підготовлений спортсмен не може здобути перемогу (до якої він потенційно цілком підготовлений), якщо у нього недостатньо розвинені необхідні для цього психічні якості та психологічні риси особистості.

При вивченні формування психологічної стійкості спортсменів було встановлено, що накопичена, як позитивна і негативна енергія може виражатися у тих чи інших формах агресії, і психологічна підготовка спортсмена у зв'язку з цим має таке ж велике значення, оскільки інакше підвищуючи настрої спортсмена на перемогу, ми підвищуємо його агресивність [1, 4, 5]. Відмінною особливістю спортивної діяльності та сучасного спорту, в порівнянні з багатьма іншими видами діяльності, є те, що спорт – це діяльність, яка завжди вимагає подолання тих чи інших труднощів, витримка, терплячість та психологічна витривалість.

Низка науковців психологів присвячені вивченню наполегливості, терплячості, завзятості спортсменів, але важливу роль психологічної підготовки спортсменів відіграє і самооцінка, оскільки від неї залежатиме адекватна оцінка своїх можливостей, оптимальна підготовка до змагань, облік можливостей особи [1, 5]. При аналізі змагальної діяльності лижників різного віку та спортивної кваліфікації нами було встановлено, що спортсмени високого класу мають емоційний самоконтроль, агресивність, високий рівень інтелектуального розвитку, активні та мають твердий характер.

Вивчивши літературні джерела даного напрямку, ми прийшли до висновку:

1. Агресивність властивість особистості, виражене у перевагу використання насильницьких методів для досягнення своєї мети. Існує дві форми прояву агресії: не деструктивна агресивність та ворожа деструктивність.

2. Самооцінка та агресивність нерозривно пов'язані один з одним наступним чином: регулярна неможливість задовольнити власні потреби може спричинити агресію; адекватна самооцінка сприяє конструктивному вираженню незадоволеності собою та іншими.

3. Заняття різноманітними видами спортивної діяльності сприяє конструктивному перетворенню негативних агресивних тенденцій.

4. Спортсмени високого класу мають такі особистісні риси, як емоційний самоконтроль, що дозволяє стримувати високу агресивність та тривожність, високий рівень інтелектуального розвитку, сильну нервову систему.

Метою нашої роботи було проведення дослідження рівня самооцінки та агресивності спортсменів різного рівня (початківців, юніорів, майстрів) та осіб, які не мають стійко виражених інтересів та порівняти вищезазначені групи.

Для її досягнення ми провели дослідження рівня самооцінки та агресивності спортсменів різного рівня спортивної підготовки (початківців, юніорів, майстрів) та осіб, які не мають стійко виражених інтересів. На підставі вивчених матеріалів ми встановили, що за різних інтересів та рівня особистісних амбіцій спортсменів різної кваліфікації переважають різні види агресії. Основним завданням роботи була перевірка справжності висунутої гіпотези, яка полягала в існуванні відмінності в рівні самооцінки та проявах агресивної поведінки в залежності від переваг у мотиваційній сфері особистості.

У дослідження взяло участь 120 осіб: спортсмени (досвідчені), які займаються спортом понад 4 роки і мають спортивні розряди майстра спорту та кандидати у майстри спорту: 24 особи віком 13-29 років (10 хлопчиків, 14 дівчат); спортсмени (юніори), які займаються спортом понад 2 роки і мають спортивні розряди від 1 до 3 (36 осіб у віці 15-16 років (20 хлопчиків, 16 дівчат)); спортсмени (початківці): 26 осіб

у віці 15-16 років (15 хлопчиків, 11 дівчат); особи, які не мають стійко виражених інтересів: 34 особи віком 13-17 років (11 хлопчиків, 23 дівчат).

Проведений аналіз рівня самооцінки показав, що у спортсменів, які професійно займаються спортом та респондентів, які не мають стійких інтересів, відсоток людей найбільше має високу самооцінку, а от юніори, тобто той, хто вже трохи досяг у спорті і спортсмени-початківці мають завищену самооцінку. Причому ці відмінності є значущими. При проведенні аналізу рівня агресивності зазначено, що фізична агресія, негатив і вербальна агресія найяскравіше виражена у спортсменів юніорів, непряма агресія та образа у досвідчених спортсменів, роздратування, підозра та почуття провини найбільше виражена в людей, які мають стійко виражені інтереси.

Крім цього, самопочуття, активність і настрої найвище виявилася у досвідчених спортсменів, а найвищий показник самопочуття спостерігався у спортсменів масових спортивних розрядів. Раніше нами було підтверджено, що найнижчі показники спостерігалися у людей, які не мають стійких інтересів.

Достовірних відмінностей нами не було виявлено між різними групами, що може говорити про те, що само по собі самопочуття, активність і настрої необов'язково пов'язані з стійкими інтересами, тобто спрямованість мотиваційної та потреб сфер особистості.

За результатами проведеного анкетування та порівняльних аналізів можна зробити загальні висновки:

1. У спортсменів, які професійно займаються спортом та осіб, які не мають стійких інтересів адекватно-високу самооцінку, юніори, спортсмени-початківці мають завищену самооцінку.

2. Високий рівень самопочуття, активності та настрої необов'язково пов'язані зі стійкими інтересами, тобто спрямованістю мотиваційної та сфери потреби особистості.

3. Існують особливості агресивних проявів у різних групах:

- досвідчені та початківці - вербальна агресія вище у початківців, а образа у досвідчених;

- досвідчені та юніори - вербальна, роздратування вище у юніорів, а образа у досвідчених;

- юніори та початківці роздратування вище у юніорів;

- спортсмени та особи, які не мають стійких інтересів - фізична агресія та негатив вищий, а почуття провини нижчі, ніж у групи звичайних

Фізична агресія, негатив і вербальна агресія найяскравіше виражена у спортсменів юніорів, непряма агресія та образа у досвідчених спортсменів, роздратування, підозрілість і почуття провини найбільше виражена у людей, які мають стійко виражені інтереси.

4. Виявлено такі особливості взаємозв'язку агресивності та самооцінки:

1. У спортсменів адекватна самооцінка впливає на позитивну оцінку свого самопочуття, неадекватна - самопочуття розглядає як погане, що сприяє роздратуванню, підозрілості, зниженню активності, підвищена самооцінка сприяє виникненню образи.

2. У молодого покоління, яке не має стійких інтересів: адекватна самооцінка підвищує настрої, самопочуття та активність; підвищена самооцінка за розумовими здібностями підвищує ймовірність непрямой агресії, негативізму; висока самооцінка за багатством сприяє підвищенню фізичної агресії та образи та зменшенню вербальної.

Між спортсменами та людьми, які не мають стійко виражених інтересів, можна зробити наступні висновки: підвищення самооцінки сприяє зниженню вербальної

агресії, підвищує активність та настрій; завищена самооцінка за розумовими здібностями позитивно пов'язана з проявом негативізму та образою, при цьому з високим самопочуттям та високою активністю.

Таким чином, спортивна діяльність вимагає від спортсменів, незалежно від виду спорту, рівня спортивної підготовки та кваліфікації розвитку великого комплексу психічних процесів та станів, які буквально пронизують собою всі сторони діяльності спортсмена під час тренувального процесу та змагальної діяльності, але розвитку не взагалі, а з урахуванням специфіки кожного виду спорту.

Список літератури

1. Одеров А.М., Климович В.Б., Ольховий О.М., Романчук С.В., Лашта В.Б. Проблемні аспекти фізичного виховання, здоров'я і психологічної підготовки юнаків призовного віку до умов служби в секторі безпеки і оборони України. Український журнал медицини, біології та спорту : зб. наук. пр. – Миколаїв : ЧНУ ім. П.Могили, 2019. – Т. 4, № 3 (19) – С. 39-44. (doi: 10.26693/jmbs04.03.039).

2. Одеров А.М., Кузнецов М.В. Фізична готовність військовослужбовців в структурі бойової готовності військ. Актуальні проблеми психологічної допомоги, соціальної та медико-психологічної реабілітації учасників Антитерористичної операції: наук.-практична конференція., 03 червня 2015 р. : – К. : НУОУ, 2015. – С. 215-218.

3. Одеров А.М., Лещінський О.В. Сутність, зміст і завдання морально-психологічного забезпечення бойової підготовки військ. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України, правоохоронних органах, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України - 2019 : матеріали II науково-практичної конференції, 14-15 лютого 2019 року : – Київ, НУОУ, 2019. – С. 93-95.

4. Одеров А.М., Первачук О.І., Лесько О.М., Пилипчак В.В. та ін. Аналіз показників психологічних якостей військовослужбовців під впливом чинників військово-професійної діяльності. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія №15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О.В. Тимошенка. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2023. – Вип. 6 (166) 23. – с. 113-117 (doi 10.31392/NPU-nc.series15.2023.6(166).24)

5. Романчук С.В., Одеров А.М., Тичина І.В., Пилипчак І.В. Досвід наукового супроводження підготовки спортсменів у зарубіжних країнах. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О.В. Тимошенка. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. – Вип. 8 (153) 22. – с. 64-69 10.31392/NPU-nc.series15.2022.8(153).15.

6. Olkhovyi Oleh, Chernozub Andrii, Oderov Artur, Danylchenko Svitlana, et.al. . Experience of determining the priority of complex process or system (on the example of physical education and sport). Journal of Physical Education and Sport. – 2020. – Vol. 20 (Supplement issue 6) – Art 451, PP. 3330-3335. – online ISSN 2247-806X. doi:10.7752/jpes.2020.s6451.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ, ОСВІТИ ТА
СУСПІЛЬСТВА В XXI СТОЛІТТІ**

**Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції
м. Кременчук,
22 червня 2023 р.**

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.

Технічний редактор: Нестеренко В. О.

Художній редактор: Михайленко К. В.

Коректор: Остаповець Н. М.

Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Підписано до друку 22.06.2023 р. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Друк – ризографія. Умовн. друк. арк. 4,9

Гарнітура Times New Roman.

Наклад 500 примірників. Зам. № 22195

Надруковано у ФОП Сидоренко А. В.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія В01 № 710364
від 07.01.2007 р., м. Полтава, вул. Дмитра Коряка, 3

Всі права захищені.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

